

Az állami gyermekvédelem.

Előadta:

dr. Ruffy Pál,

miniszteri tanácsos, az állami gyermekmenhelyek
országos felügyelője.

Az előadás szillahusa.

A gyermekvédelem fogalma és felosztása.

A gyermekvédelem alakulatai: egyéni gyermekvédelem, szervezett társadalmi gyermekvédelem, állami gyermekvédelem.

Az állami gyermekvédelemnek alakulatai. Az állam nagy társadalmának egysége a család. Az állam oltalmába veszi a gyermeket — ha a családi kötelék felbomlik vagy a családfenntartó elbukik — vagy keresni nem képes.

Ellátja a népnevelést.

A családon kívül született gyermek életérdekét gondozza.

Az állami gyermekvédelem az államigazgatásnak intézménye, mely gondozásába felveszi és a megállapított korhatárig neveli azt a gyermeket, akinek az állami ellátáshoz a törvény alapján joga van.

Gyermekvédelmi mozgalmak. Az 1898: XXI. törvénycikk. Ennek országgyűlési tárgyalása. Az 1901. VIII. és XXI. t.-c.-be foglaltt gyermekvédelmi törvény.

Az 1908. évi XXXVI. t.-c, a Büntető Novella, a 1913. évi VII. t.-c. a fiatalkorúak bíróságáról.

Az elhagyatottság fogalma. Az 1898. évi XXI. törvénycikk végrehajtása tárgyában kiadott rendelet, az elhagyatottság megállapítása tárgyában

A gyermekvédelmi törvény végrehajtása iránt kiadott szabályzat meghatározása.

Az elhagyottság fogalmában az anyagi és erkölcsi elhagyottság fogalma.

Az 1907. évi 60.000 sz. rendelet.

Eljárni illetékes hatóság. Az elhagyatottság kimondására illetékes hatóság az árvaszék.

A menhelybe beutalás tehát az árvaszék, mint illetékes gyámhatóságnak, a gyermek elhagyatottságát kimondó rendelkezés alapján történik.

Intézkedés sürgősség esztében. Az I. fokú közigazgatási hatóságoknak, és a menhelyek igazgatóinak biztosított hatáskör.

A menhelybe utalás eseteinek arányszáma a beutalásra illetékes tényezők szerint.

Az állami gyermekmenhely. A gyermekmenhelyek száma, azoknak területi elosztása. A budapesti menhely mint gyermekvédelmi központ, belső és külső perifériák.

Ellensúlyozása a Budapestre tóduló tömegnek (urbanizmus). Visszairányítás a perifériákra.

A gyermekmenhely hármass rendeltetése:

- a) közigazgatási központ;
- b) ideiglenes szálló;
- c) gyermekkórház.

A gyermeklétszám fejlődése, gyermekfelvétel, a gyermek-, védelmi törvény életbeléptetése óta.

Az elhagyatottság korhatára. A korhatár megállapításának okai. Az ebből eredő hátrányok.

Távozás a menhely kötelékéből. Kiadatás, elbocsátás.

Az állami gyermekvédelem korhatára.

Párhuzam a felvétel és a távozás között. Ennek az elméletnek ellenmondó gyakorlati jelenségei.

A családi nevelés rendszere. A családi rendszer a magyar állami gyermekvédelemnek alapja. Ennek okai.

Intézeti nevelés. Az intézeti nevelés szükségességének esetei. Törekvés az intézeti nevelésnek átalakítása s az állami gyermekvédelem irányelveivel összhangba hozatala iránt.

A telep. A telepek benépesítésénél követett váltógazdaság elvei.

A nevelőszülők elosztása, ezek foglalkozása szerint.

Nevelőszülőkhez kihelyezett gyermekek száma, nevelőszülők foglalkozása szerint.

Tartásdíjak. Ezeknek kihatása a közgazdasági életre.

A telepek felügyelete. Helyi hatóságok közreműködése, ezeknek hatásköre.

A telepfelügyelő, a néporvos, a menhely igazgatójának telepfelügyeleti hatásköre.

Az állami gyermekvédelem költségei.

A társadalom közremunkálása. A társadalom karitatív munkájának vonatkozása az állami gyermekvédelemhez.

Az állami gyermekvédelmi igazgatás félhivatalos szervei, telep-bizottságok, menhelybizottságok, országos bizottság.

A bizottság munkásságának ismertetése.

A patronázs egyesületek fellendülése.

Az állami gyermekvédelem kutatása a társadalmi életre.

1. A humanizmus térfoglalása.

2. A nép szélső rétegei műveltségének fokozása.

3. A hygiene fejlődése.

4. Alaptalansága annak a vádnak, mely a gyermekvédelem intézményében a társadalmi erkölcs hanyatlásának okát keresi. Ez alaptalan vádnak cáfolata.

5. Távozás a menhely kötelékéből, a menhelybe adás első évén belül.

6. Távozás a menhely kötelékéből, mert a szülők házasságra léptek.

A gyermekvédelmi intézmény fejlesztése.

1. A gyermekvédelem kiegészítő intézményeinek fejlesztése, különös tekintettel a tuberkulózisra.

2. Általános gyermekvédelem. Kiterjesztése a felügyeleti jognak a magándajkaságba kiadott és az összes házasságon kívül született gyermekekre, akár elhagyatottnak jelentette ki a hatóság; akár nem.

3. A gyermekvédelmi korhatárnak kiterjesztése a gyermek: individuális érdeke szerint.

4. Gondoskodás a nagyobb szellemi fejlettséget tanúsító, gyermekek neveltetése és kiképzetéséről.

5. A csecsemőgyógyászati ismereteknek fejlesztése az egyetemen, továbbképző tanfolyamokon.

6. A meglévő társadalmi gyermekvédelmi intézményeknek átalakítása, jótékony alapok, alapítványok céltudatos hasznosítása.

7. Az állami, a helyi hatósági és társadalmi gyermekvédelem egységes és összhangzatos vezetése és irányítása.
8. Gyermekvédelmi központ.
9. Gyermek-kódex.

Az állami gyermekvédelem rendszere.

A szociális kérdések mindegyre nagyobb igényekkel nyomulnak előtérbe. A szociológia kezd tudománnyá kialakulni. A tudományok fejlődése, a társadalmi kérdések forrongása újabb és újabb igényeket vetnek fel. Ezek az igények új feladatok elé állítják az államot. Ezzel szemben az állam kötelessége, hogy éberrel figyelje a társadalomnak vére lüktetését, keresse elernyedésének okait, serkentse, irányítsa és ha kell, mérsékelje a téves iránynak rohanó haladást. Gouverner c'est prévenir.

Ami azelőtt charitas volt, ma államszükség. Kialakult a gyermekvédelem is a charitas pólyáiból államigazgatási feladattá.

Mély hálaérzettel *dr. Balogh Jenő* m. kir. igazságügyminiszter úr iránt, aki az állami gyermekvédelemnek ezen a tanfolyamon utat nyitott, vezetem kézen a gyermeket, hogy azt bemutassam.

Nem azt a gyermeket mutatom be, aki az anyának becézett kedvence, az atyának büszkesége, hanem azt, aki sáppadt arccal kéri részvétünket, aki elbuknék, ha az állam segítő keze őt fel nem emelné — céltudatos útjára nem vezetné.

I. A gyermekvédelem fogalma és felosztása.

A gyermekvédelem erkölcsi alapját az egyéni részvétben, a szociális együttérzésben, a néplélek megnyilatkozásában és legfelső fokban az államéletnek érdekközösségében bírja.

A gyermekvédelem fejlettsége sohasem állott magasabb színvonalon, mint ebben a században, melyet ma már a szállóige

a gyermek századának nevez. Ennek a századnak első évében alkotta meg a magyar törvényhozás a gyermekvédelmi törvényt.

A gyermekvédelem fejlettsége a *valódi civilizációnak* fokmérője.

A görög és római civilizáció valódi civilizáció nem volt, mert az altruisztikus érzelmeket, kötelességet nem ismerték.¹⁾

A gyermekvédelem az a munkásság, melyben az oltalomra szoruló gyermek részesül. A gyermekvédelem fogalma tehát minden gyermekre kiterjed, akinek oltalomra szüksége van.

Mi erkölcselíesnek mondjuk azt a felfogást, hogy *erősítsük az erőt* és semmisítsük meg a gyöngét. Az erős a gyöngéért van és kötelessége a gyöngét felemelni.

A gyermekvédelem lehet:

Egyéni gyermekvédelem, tehát az egyén karitatív munkája, mely sokszor pillanatnyi behatások alatt nyilatkozik, — vagy ötlet-szerű.

Szervezett társadalmi gyermekvédelem, mely a társadalom részvétét szerves munkába foglalja, mely tehát szervezett karitatív-munka.

Állami gyermekvédelem, — az államigazgatásnak integráns része. Az állam távol áll az érzelmi élet világától. Azt mondja *S chunk-* »Liebe aber kennt der Staat als solcher nicht. Er kennt nur das Recht und die Polizei.« Tehát a jogot ismeri. Hol a gyermek joga?

A gyermek joga és az államérdek találkoznak. Mindenkinek, aki él, *joga van az élethez, joga van a munkához és joga van a közös javakban való részesedéshez.*

Az állam előlegezi a közös munka által termelt javakból azo-

*) Phidias kifejtette a még mai napig utol nem ért művészetét, a Parthenon műépítészeti stílje csodálatot kelt, a Caesarok világbirodalmakat alapítanak, a római jog mai jogrendszerünknek forrása, a stoa bölcelete ma is tiszteletet kelt, de civilizációról ott, hol gyermekáldozatokkal akartak kedveskedni isteneiknek, ahol a patria potestas rendelkezett a gyermek élete fölött, nem szólhatunk. Azt mondja Seneca:

Elpusztítjuk a veszett kutyát, megöljük a nem szelídíthető vad bikát, mi megfojtjuk a beteg juhot, hogy ne fertó'ztesse meg a nyáját, mi megfojtjuk a szörny-szülött gyermeket, a gyöngéket és formátlanokat a vízbe fojtjuk. *Ezt nem haragból cselekedszük*, de észszerűségből, hogy az egészséges részeket megóvjuk azoktól, amik megronthatnák. (Sen. de Ira I., XV.)

kát az életszükségleteket, melyek nélkül a gyermek elpusztulna. Ez az előleg megtérül, ha a gyermek felserdül és küzdő részesévé lesz az állam létérdekének.

Az állam *öncél*. Az állam élni akar, biztosítani akarja a maga számára a jövőt s ezért létérdeke megköveteli, hogy a gyermek megmentését anyagi áldozatokkal is előmozdítsa. Az állam legjobb befektetése az, melyet a gyermekre fordít. Az államnak az az érdeke, hogy az anyák szüljenek. Az államnak vér- és pénzadó adózó alanyra van szüksége.²⁾

A *gyermek életszaka szerint* a védelem különböző. A védelem a fogamzással kezdődik, folytatódik a szülés alatt, a csecsemőkorban, a gyermekkorban a teljes serdültség bekövetkezéséig.

Az állam a gyermekvédelem mind e szakai iránt éber figyelmet tanúsít és intézményei által gondoskodik a megfelelő oltalomról. Az állam érdekében van, hogy népessége szaporodjék, fejlődjék, erősödjék. *A népesség szaporodásának két tényezője: a születek számának emelkedése, a halálozások számának apadása.*²⁾

²⁾ Már a római birodalomban kialakult az a felfogás. Augustus törvénye, a Lex de proie augenda a gyermekért van, a lege s frumentariae a családtagok száma szerint osztották a gabonát; meg van írva Nerva császárról, hogy: pueros, puellasque parentibus egestosis natos, sumptu publico per italica oppida ali jussit, vagyis, hogy a szegénysorsban született gyermekeket Italia városai által közkölt-ségen neveltette.

³⁾ *Természetes szaporodás az európai államokban.*

Állam	Év	Természetes szaporodás 1 000 lélekre
Szerbia	1910	16·6
Németalföld	1910	15·1
Dánia	1910	14·7
Románia	1910	14·6
Bulgária	1909	13·9
Németbirodalom	1910	13·6
Finnország	1910	13·6
Olaszország	1910	13·3
Oroszország (európai)	1905	13·0
Norvégia	1910	12·5
Magyarbirodalom	1910	12·1
Portugália	1909	11·4
Anglia (és Wales)	1910	11·4
Ausztria	1910	11·3
Svédország	1910	10·8
Skótország	1910	10·5
Svájc	1910	9·9
Spanyolország	1910	9·8
Belgium	1909	7·9
Írország	1910	6·2
Franciaország	1910	1·8

A civilizáció fejlődésével a születések száma apadóban, az átlagos élettartam fejlődésben van.

II. Az állami gyermekvédelem alakulatai.

Az állam, ez a legnagyobb társadalmi szervezet, a család fogalmán épül. Az állam érdeke tehát, hogy a családalapítást előmozdítsa, a családot fentartsa, segítségére legyen.

A házasságot a keresztény vallás szentségerőre emelte és valóban méltó helyet foglal el a szentségek között.⁴⁾

Csecsemőhalálozás az európai államokban.

Állam	Száz élveszületésre	Év	esik egy éven aluli
elhalt gyermek			
Norvégia	1909	7.1	
Svédország.....	1909	7.2	
Írország.....	1910	9.5	
Dánia	1909	9.8	
Angolország (és Wales).....	1910	10.6	
Skótország	1909	10.8	
Németalföld	1910	10.8	
Svájc	1909	11.5	
Belgium	1909	13.8	
Franciaország.....	1906	14.3	
Szerbia	1906	14.3	
Bulgária	1907	15.4	
Olaszország.....	1909	15.7	
Spanyolország.....	1905	16.1	
Németbirodalom.....	1910	16.2	
Magyarbirodalom	1910	11.4	
Románia.....	1910	19.9	
Ausztria	1909	20.9	
Oroszország (európai).....	1901	27.2	

⁴⁾ A házasság szentségét már a római törvényhozás teljes értékében kifejtette. *Xerestrinos* a házasságot úgy definiálja, hogy az *consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio*. Ez a definitio teljesen távol áll attól a felfogástól, melyet a mai naturalistikus irány követ. Ennek képviselői között *Charlotte Perkin-Stesson* azt mondja, hogy a házasság a férfinek és nőnek együttélése, a gazdasági érdekeknek és a nemi ösztönnek kielégítése céljából. Minden bizonnyal a gazdasági érdekek előtérbe állítása azért jó, mert ha kialudt az ösztön, még mindig megmarad a gazdasági érdek.

Az ily modern házasságra gondol *Bax*, midőn azt mondja, hogy a házasság ép oly erkölcstelen, mint a prostitutio, mindkettő csak *kereskedelmi felfogáson alapszik*. A különbség közöttük csak az, hogy az egyik vétel, a másik bérlet.

A házasság megoltalmazása elsőrangú állami feladat és a társadalomnak sikra kell szállania a házasság szentségének érdekében. A házasság, melyben egyesül az isteni és emberi jog, a mi egész emberi lényünk tökélyesülésének alapja. A családi asztal nem a korcsmavendégek törzsasztala; a hálószoba nem kéj tanya, a feleség nem ágyas, az anya nem dajka, a háztartás nem cselédmunka. Azért, ha megmenteni akarjuk a gyermeket, óvjuk meg a családot.

Azt tapasztaljuk, hogy *a vadházasságok* rohamosan szaporodnak.

Azt tapasztaljuk, hogy a válóperek száma rohamosan emelkedik.⁵⁾

A családalapítás *a gyermekért* van. A házasság fogalma szentségének inkarnációja a gyermek. A virág minden pompája, a

⁵⁾ Az 1905-1910. évben, tehát 6 év alatt 51.241 válókeresetet adtak be. Egy évre esik tehát 8.540. Csakhogy

az 1905. évben volt	6.300
» 1906. » »	7.101
» 1907. » »	7.845
» 1908. » »	9.154
» 1909. » »	9.894
» 1910. » »	10.947
» 1911. » »	11.763

Hat év alatt a válóperek száma majdnem megkétszereződött.

Szomorúan érdekes, hogy a válást a házasságnak hányadik évében indították meg.

A legszárazabb, de a legokosabb könyv a statisztika évkönyve erre is megfelel.

A házasság felbomlott annak:

Év	1	2	3	4	5
	é v é b e n				
1904.....	174	438	337	324	273
1910.....	434	882	671	499	406
1911.....	448	935	713	609	476
1912.....	542	1.125	822	659	627

Seneca azt mondja, hogy vannak előkelő dámák, akik az éveket nem a konzulok után, hanem a férjeik után számítják. Akik férjhez mennek, hogy elváljanak és elválnak, hogy férjhez menjenek.

A Kakas Márton élce. A menyasszonyt kérdik, hol vettek lakást? sehol — mert ha a nászútról hazaérkezünk, el fogunk válni.

Angliában szétment egy eljegyzés. Miért? Mert a boldog vőlegény göndörfürtű gyermekekről ábrándozott, — a bájos menyasszony pedig hallani sem akart arról, hogy gyermeke legyen. Házasság a gyermek kizárásával.

gyümölcsnek méze azért van, hogy a gyümölcsben rejlő mag felszabaduljon, alkalmas talajra szert tegyen és a fajnak egyéniségét tovább folytassa.

A nagy természet örök törvénykönyvének ez az első törvény-szakasza.⁶⁾

⁶⁾ *Malthus Róbert* 1766-1834 állította fel azt a tételt, hogy míg az élelmickek szaporodása számtani haladvány, az emberiség mértani haladvány szerint szaporodik. E tételből vonja le tantételét, hogy »éljetez nőtlenségben és házasságok későn, hogy kevés gyermeketek legyen«.

Malthus tantételéből alakult ki a *neomalthusianismus*, mely a mi korszakunkban dühöng. Ennek az iskolának a tana: »élvezetek, csak következménye ne legyen.«

A neomalthusianismusnak *segítségére siet a színház, a mulatóhelyek, a Hotel Garnik, a sajtó, azok hirdetései, a technika, sőt a tudomány is. A socialista sajtó orgánuma azt kiáltja: »ne szaporodjatok, ne adjatok több rabszolgát«.*

Az országos közegészségügyi tanács 1910 december hóban kimondotta, hogy: a sok gyermek, azaz több, mint amennyit a család kellőleg táplálni tud, nem kívánatos.

Ezzel szemben azt mondjuk, hogy ahol több a gyermek, ott nagyobb a szülő kötelességérzete. Többet dolgozik, küzd, érzéki élvezetekben el nem merül.

Mennél műveletlenebb és szegényebb valamely nép, annál szaporább. A kultúra terjedése, a műveltség finomodása és a vagyonosodás a szülések apadásával együtt jár.

Ez igaz. Ebből azonban kialakulhat a civilizációnak halálos ítélete. Az ókori kultúra elveszett s helyébe a barbár népek jöttek, akik a gyermek szaporodásában erejük kibontakozását látták.

A családban a nagy gyermeklétszám lehet agrárius, lehet hazafias, lehet militarisztikus érdek és lehet a nagyipar és nagytőke érdekeinek szolgálója, de nem szolgálhatja a közegészségügy érdekeit.

Ez nem szocializmus, ez már anarchia, ez már erkölcstelenség.

A neomalthusianismus, mint az egyke rendszert világnyelven nevezni szokták, a kultúra természetes következménye mindenütt s azt a társadalomból kiirtani csak a kultúra visszafejlődésével volna lehetséges.

Hogy a vallás, a morálfilozófia, a hazafias militarizmus, az agrár politika miként ítél és gondolkodik ebben a kérdésben, nem tartozik a közegészségügyi tanács megítélésének jogkörébe.

A neomalthusianizmus magyar alakulata, az Egyke, leginkább Somogy és Baranya vármegyékben és elsősorban a református falvakban pusztít. Egész irodalma van. *Üresek az utcák.* Rideg az a falu, melynek ablakaiban nem látunk virágot. Rideg az az udvar, mely nem hangos a gyermek szavától. Az Egyke oka *a paraszt góg.* Az Egyke anyja hamar vénül. Nem használ bájainak sem a selyemszoknya, sem a pirostitó. A természet bünteti azt, aki ellene vétezik. Már Ovidius megírta, hogy:

Az állam a gyermek érdekében:

1. *Megoltalmazza* a családot, védi a házasságban született csecsemőnek törvényességét, bünteti a kerítést, az abortust, a gyermekgyilkosságot és a házasságtörést.⁷⁾

2. *Szülőházakat* állít. A szülés minden nyilvános szülőházban az 1898: XXI. t.-c. 3. §-ának e) pontja alapján ingyenes.

3. Felügyel a *magándajkaságba* kiadott gyermekekre, ezeket a községben nyilvántartja. Magándajkák egészségi és lakásviszonyait ellenőrzi. (1876: XIV. t. c. 24., 25. §.)

Elemi népiskolákat állít, melyekben a népoktatás teljesen ingyenes. (1908: XL VI. t.-c.)

Teljesíti a *himlőoltást*, csecsemő kórházakat, szanatóriumokat, dispanzereket állít.

4. Az árvák és a házasságon kívül született gyermekek számára szervezett *gyámhatóságot*. Küszöbön áll a hivatásos gyámság intézményének szervezése.

5. A hatóság által elhagyottá nyilvánított gyermekek számára *állami gyermekmenhelyek* állítása iránt rendelkezik. Ezekben a gyermeknek ellátásáról és neveltetéséről gondoskodik.

A züllés veszélyének kitett, a züllött és a büntetett gyermekek számára javítónevelésre berendezett intézeteket állít.

Saepe suos utero, quae necat, ipsa perit
Ipsa perit ferturque toro resoluta capillos
Et clamant merito, qui modo cumque vident.

A *vagyonos és művelt osztálynál a kényelemszeretet és a luxus* okozza a gyermekhiányt.

Onán bűne, a *Hedonizmus* tanát Socrates tanítványa Aristippos hirdette először (295-356). A boldogság tanának nevezte.

Zola könyvet irt a termékenységéről, felrajzolta a társadalmi bűnöknek minden elrettentő alakját; megrajzolta a családi élet fejlődésében megnyilatkozó erőt. Nem használ, a francia nép pusztul. A neomalthusianizmus átöleli, mint a polip, száz karral. Azt mondja *Waldor*: »Malthus assasin de la France.«

A német birodalom népessége az 1896—1900. évek átlaga szerint *14.8%-kal* míg Franciaország népessége *r3°jo-kai* szaporodik. Ez annyit jelent, hogy Franciaországot évenként nagyobb veszteség sújtja, mint amilyen sújtotta 1871-ben Sedánnál.

Az utolsó 10 év alatt Oroszország népessége 16 millióval szaporodott, Németországé 6 millióval, Franciaországé százezerrel.

⁷⁾ A büntető törvénykönyv üldözi, sok eltévelyedett orvos és madame üzi. *Busines is busines!*

III. Gyermekvédelmi mozgalmak.

Már a rómaiaknak voltak az elhagyott gyermekek számára megfelelő intézményeik és alapítványaik, melyek a római császároknak, a császári ház tagjainak, vagy a kegyes alapítóknak neveit viselték. Sőt a párisi Louvre egy sírkövet őriz, mely az egyiptomi Eutefet dicséri és megemlíti róla, hogy az árváknak menedékhelyet épített.^{7*)}

A *lelenházak* fogalma azonban a kereszténység fellépésével alakul ki. A keresztények ugyanis a rómaiak által a keresztutakra kitétt gyermekeket összeszedték, maguk között elosztották és nevelték. Később, midőn már a keresztény vallás gyakorlatát nem üldözték, templomaik mellé medencét állítottak, melyben a kitételre szánt gyermeket elhelyezték. Ebből alakult ki a forgóláda-rendszer.^{7**)}

^{7*)} A rómaiaknál a gyermekvédelemnek állami alakulata már Augustus-sal kezdődik, aki a gyermek eltartására a szülőknek gabonát osztatott.

Nerva: »puellas puerosque natos, parentibus egestosis sumptu publico per italica oppida ali jussit (Sext. Aurél vict).

Traján alatt Rómában 5.000 gyermeket neveltek államköltségen.

Traján alapítványát két emléktábla örökíti meg: Vellejaban: telekkönyvi jelzalog: 23,610.580 sesterius = (6,164.220 K) ingatlanra 1,116.000 = 290.000 K. Ennek 5% kamata 14.500 K. Ebből eltartandó 264 fiú, 36 leány = 300 gyermek. Minden fiúra havonként 16 sest = 4 K 20 f, minden leányra 12 sest (3 K 24 f., (1 sest 27 fillér).

Velleiaban a Traján alapította intézetben 270 gyermeket gondoznak. Plinius az ifj. e célra szülővárosának, Como városnak szegény gyermekek nevelésére birtokot adott. Cälia Macina Terracina városban 100 gyermeknek alapított intézetet. Alex. Severus anyja emlékére alapított gyermeknevelő-intézetet.

Epaminondas szegény leányok számára gyűjtött kelengyét. »Namcum aut civium aliquis ab hostibus esset captus, aut virgo amici nubilis, quae propter paupertatem collocari non posset, amicorum consilium habebat et, quantum quisque daret, pro facultatibus imperabat«. (Crn. Nep. Epam. 3.)

Így járt el Cimon, ki a mezíteleneket ruházta és Biat, aki visszaváltotta a messinai leányokat és hozománnyal ellátta. Lactantius tanácsára Konstantin, hogy a gyermekgyilkosságokat megakadályozza, elrendeli, hogy az Ínséges szülők gyermekeit nevelje az állam. Ezt már az Antoninok is gyakorolták.

A 331. törvény elrendeli, hogy a talált gyermek életmentőjének tulajdonává legyen.

(Cod. Theod.)

^{7**)}A *lenceknek* fővédője & *püspök*. Ha magánosok nem vállalják, a püspök nevelteti. Ágoston mondja, hogy Afrikában a diakonisszák a kitétt gyermekeket felszedték, keresztvízre hozták és nevelték. (Ep. 23 ad Bonif.) Galliában a lenceket magánfeleknek kiadták, ezek a gyermekekre jogot nyertek. Az anyák, hogy titokban

Az első lelenházat *Dateus* milánói érsek alapította Milanóban 789. évben.

Ezekben a lelenházakban a gyermekek rohamosan pusztultak.⁸⁾

Nekünk lelenházaink nem voltak. Már *Árpádházi* királyaink azonban szigorúan büntetik a magzatelhajtást. Kálmán királynak törvénye (decretum I. 58.) a gyermekgyilkosoknak elfogatása és szigorú büntetése iránt rendelkezik. Az 1625. év a VI. dekrétum kijelenti, hogy az elfogatási a személyes nemesi kiváltság nem gátolja.

Távol állottunk a nyugati kultúrától. A török hódoltság, a belháborúk elpusztítottak minden kultúrát. Mátyás király halálától 1867-ig a török hódoltság átkát szenvedtük.

Gyermekeinket a török fogdosta össze és nevelt belőlük a haza ellen küzdő janicsárokat.⁹⁾

A nyugatról hozzánk elható szabadelvű gondolatok, melyek a nagy francia forradalom viharát előkészítették, eljutottak hozzánk is. II. József császár Bécsben lelenházat alapított. Ennek példája lelkesítette egyik Bécsben lakó hazánkfiát, *Sándor Istvánt*, ki az

vagy házasságon kívül született gyermekeiket meg ne gyilkolják, azokat a templom ajtója elé hozták. Ezek mellé márványmedencét alkalmaztak (coquina, concha marmorea), amelybe a gyermeket elhelyezték. A templomszolgák a gyermeket a püspökhöz hozták és ezek jegyzékbe vették a körülményt, melyben a gyermeket találták. A püspök a gyermeket a templomban felmutatta, vállalja-e valaki. Ha senki sem vállalta, a templom költségén nevelték.

⁸⁾ Találón mondja Wiilemerné a lelenházakról: Ici on fait les enfants mourir aux frais du public.

⁹⁾ Fölötte érdekes az erdélyi fejedelemségnek az 1791. évben alkotott törvénye, mely az árvák és gyámok jogviszonyait szabályozta. E törvény szerint a jobbágyok árváiról gondoskodni a földesúr kötelessége volt.

A törvény végrehajtása iránt kiadott utasítás kimondja, hogy:

»Kötelesek minden vármegyének elöljárói az ily szerencsétlen árva gyermekeket azon helyiségben, ahol reá találtak, vagy maguk megyéjében mennél jobb móddal lehet, felneveltetés végett elhelyeztetni.

Vagy ha ez nem lehetne, a körülállásos okok mellett tartozik (tartoznak) hivatalos tudósításaikat tüstént a kir. főigazgató úrhoz (országos gubernátorhoz) további rendelkezéstétel, vagy az árvák házába való bevétel végett megtenni. Addig is pedig szorgalmas gondjukat viseltetni.«

Ugyancsak ez az utasítás rendelkezik az iránt is, hogy oly gyermekek, kik, bár szüleik még éleiben vannak, de ezek őket eltartani nem képesek, oly elbánásban részesüljenek, mint amily az árvákra elírva van.

1793. évben, tehát a nemzeti ébredésnek abban a dicsőséges korszakában végrendeletileg 5.000 forintot hagyott »Pesten, az ország közepén a szegény gyermekek számára, kik szüleiktől elhagyatottak és talált gyermekeknek neveztetnek, egy oly háznak felállítására, mely németeknél Findlingshausnak neveztetik.«

Hasonlóképpen a szülés házának (Geburtshaus) ott való felállítására, rendel 5.000 forintot.

Ez az 5.000 forint képezte a budapesti menhely, építésének alapját.

Az 1724. év augusztus hó 22-én kelt királyi leirat szerint minden község köteles saját szegényeiről gondoskodni. Ezt az elvet ültette át a törvényhozás az 1871: VIII. t.-c. 131. §-ába. Ezt ismétli meg az 1886. évi XXII. t.-c. 145. §-a. Erről intézkedik a közegészségügyi törvény 1876. évi XIV. t.-c. 140. §-a.

Ennélfogva az 1886. évi XXII. t.-c. 145. §-a, mely kimondja,, hogy »amennyiben jótékony intézetek segélye és egyesek könyöradománya a község szegényeinek ellátására elegendő nem volna, a község a helyi viszonyokhoz képest gondoskodni tartozik a községben illetékes mindazon szegények ellátásáról, akik magukat közsegély nélkül fenntartani egyáltalában nem képesek.« ugyanazt rendeli el, mit az 1724. évi királyi leirat, vagyis még ma is csak ott álmodozunk szegény ügyünkkel, ahol 190 év előtt álmodoztak.¹⁰⁾

Az elhagyatott gyermek védelmét mintegy *incidentaliter* vette fel az 1898: XXI. t.-c., melynek rendeltetése csak annyi volt, hogy a betegápolási költségeket, melyek az egyes vármegyéket és városokat aránytalanul sújtották, országossá tegye és ezáltal e közterheket arányosan elossa.

Meglepő, hogy e törvénynek országgyűlési tárgyalásakor mily *hatalmas rendeletet* vett az elhagyatott gyermek megmentése iránti érdeklődés. A talaj már akkor teljesen elő volt készítve az 1901.

¹⁰⁾ Helyesen utal *Némethy Károly* a nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről szóló törvény magyarázatában azt mondja, hogy: »ez a gondoskodás az ország legtöbb községében a koldulási szabadságnak intézmény szerű megvalósítását jelentette, amennyiben a legtöbb község nemcsak tűrte. a koldulást, mint orvosolhatlan bajt, hanem szükségesnek látta a koldulás szabadságát a szegényügy rendezésének alapelvevé tenni.« (dr. Némethy Károly, a nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről szóló törvény magyarázata. Budapest, 1899.)

évi törvények megalkotásához, melyek szelleme azonban első megnyilatkozását az 1898: XXI. t.-c. 3. §-ában bírja, mely kijelenti, hogy az országos betegápolást alap fedezi a talált, valamint a hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított gyermekek után, 7 éves korukig felmerülő gondozási, ápolási és nevelési költségeket.

IV. Az 1901. évi gyermekvédelmi törvény.

Két törvénycikk. Szól az első »Az állami gyermekmenhelyekről.« Ez az 1901. évi június hó 5-én szentesített VIII. törvénycikkely. Szól a második »A közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról 1 Ez az 1901. évi július 27-én szentesített XXI. törvénycikkely.

Az 1901. évi VIII. és XXI. t.-cikkely, melyek rendelkezései egymást teljesen kiegészítik, e következő alapelveket iktatták az ország törvénykönyvébe:

1. A hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított gyermekek védelmére állami gyermekmenhelyek állítatnak, kétségtelen tehát, hogy a törvényhozás azokról a gyermekekről kiván intézményes rendelkezés által első sorban gondoskodni, kiknek érdekében az 1898. évi XXI. t.-c. gondoskodott.

2. Kijelenti, hogy e gyermekek számára állami gyermekmenhelyek állítandók s ezáltal megállapítja az elhagyott gyermek jogát az állami ellátáshoz.

3. Gondoskodik a menhelyek felépítésének, azok fenntartásának és a gondozási díjak fedezésének költségeiről.

4. Megállapítja, hogy a menhely kötelékében álló gyermekek, egyes kivételektől eltekintve, családi nevelésben részesülnek, s ez által megveti a családi nevelés rendszerének alapját.

5. Kijelenti igényét, hogy ebben a nagy szociális munkában az államigazgatásnak a társadalom segítségére legyen.

Míndezek a rendelkezések rövid jelmondatokban nyernek kifejezést. Ez a két törvény emlékünke idézi az 1848-iki törvényhozásnak nagy elveket megalapító rendelkezéseit.

A törvényhozás helyesen cselekedett, midőn csakis a nagy

elveket írta a törvénykönyvbe, mert bármely részletekbe menő intézkedés a nagy elv kibontakozásának állotta volna útját.

Szociális törvényhozásunknak ez a törvény a legelső és alapvető alkotása.

V. Az elhagyottság fogalma.

A törvény azt mondja:

»A talált, valamint a hatóságilag elhagyottnak nyilvánított gyermekek védelmére menhelyek állítanak fel. Ennélfogva annak a gyermeknek van igénye állami gondozásra, akit az illetékes hatóság elhagyottnak nyilvánított. Az állami ellátáshoz való igényt tehát az *elhagyottság kritériuma* állapítja meg.¹¹⁾

A *gyermekvédelmi törvény* végrehajtása iránt kiadott szabályzat csak annyit mond, hogy: *elhagyottnak kell nyilvánítani azokat a 15 éven alul levő vagyontalan gyermekéket, akiknek eltartásra és nevelésre köteles és képes hozzátartozói nincsenek és akiknek eltartásáról és neveltetéséről rokonok, jótételezők, jótékony intézetek, vagy egyesületek kellően nem gondoskodnak.* Ez az elhagyottság fogalmának meghatározása ma is, mely többet mond, mint ha a szegénység fogalmat fejezte volna ki.¹²⁾

¹¹⁾ Az 1895. évi tervezet az elhagyottság fogalmának megállapítását a következőképpen kísérelte meg:

Igényt tarthat a felvételre:

1. a törvénytelen gyermek;
2. a talált gyermek;
3. az a gyermek, kinek szülője, vagy szülei szabadságvesztésre vannak elítélve, kórházban, vagy tébolydában vannak;
4. kiknek fizikai élete, vagy erkölcsi élete veszélyeztetve van;
5. kiket szülei elhagytak;
6. szegény árvák, szegény és keresetképtelen szülők gyermekei.

Az 1898. X.XI. t.-c. végrehajtása tárgyában kiadott rendelet 1. §-a szerint elhagyottnak tekintendő minden oly 7 éven aluli gyermek

- a) aki köz-, vagy magánhelyen elhagyatva találtatik;
- b) árvaházban el nem helyezhető vagyontalan árva;
- c) ki szüleinek betegsége, kórházban, tébolydában, fog- vagy fegyházban léte miatt, habár ideiglenesen is — hatósági gondozásra szorul;
- d) minden oly gyermek, kit tartásra köteles hozzátartozói, szülei és nagyszülei megélhetési viszonyaik veszélyeztetése nélkül eltartani képtelenek.

¹²⁾ *Perczel Dezső* akkoron belügyminiszter a szegénység fogalmát az 1898. évi XXI. t.-c. tárgyalásakor így írta körül: »Mevallom, hogy a felforgó esetek min-

Az elhagyottság körülírásának mellőzése a gyermek érdekében történt.

Elhagyatott-e a *mosónő* gyermeke — aki bele az éjszakába dolgozik — hogy gyermekének megszerezze a boldog gyermekéletnek napsugaras éveit? Elhagyatott-e a *gyümölcsáros* kofának gyermeke — aki verejtékezve hordja kosarát, de — mint a *fecske* — mely százszor, ezerszer visszatér, hogy fiókája torkába helyezze a rőptében elfogott rovar, így gondolja ő is gyermekét.

Elhagyatott-e a *mezei munkásnő* gyermeke, ki magával viszi édes terhét — a mezőre, s mialatt a gyermek a fára kötött lepedőben álmadozva játszik az angyalokkal — ő maga az anya letörli verejtékes homlokát s egy boldog pillantást vet az ő édesen álmodozó angyalára?

De elhagyatott viszont úgy-e, hogy — az a gyermek — aki a *kéjtanyán* ébredező öntudattal nézi az anyjának hivalkodását?

Elhagyatott — az a gyermek, akinek szülői házában a *betörők*, a tolvajok, a hamisjátékosok nyernek oltalmat.

Elhagyatott — az a gyermek is — aki az udvari szoba szögletében mosdatlanul rágcsálja azt a *torta-falatot*, mely a tegnapi zsúr tányérán megmaradt.

Elhagyatott az a gyermek is, kinek kedves mamája délutánonként felteszi a *forgótollas* kalapot — fel ölti a selyemblúzt és kiül a kávéház ablakába — a gyermek pedig az utcán kóborol.

A törvény bölcsen rendelkezett, midőn — az elhagyatottság megállapítását a hatóságra bízta.

Mert a hatóság hatalmának kezelője az ember, a küzdő ember.

Nem Dante Beatricéje — aki mennyei boldogságában érzéketlen az elkárhozottak iránt — hanem a szenvedő ember.

Akinél a törvény nem jár, nem taposómalom, nem a kaptafa, nem a matricza, nem a patron, hanem a sebész műszere, hanem az orvosság.

Belehatol a szenvedő embertárs lelkületébe a maga érző lelkével, az ő emberi részvétével.

den egyesére egész precíze alkalmazható olyan definíciót, mely minden esetben a legigazságosabb lenne, eddigelé még senkinek sem sikerült felállítani. Mert ha én megvonok egy bizonyos kört és azt mondanám, hogy aki ebbe beleesik, az szegény, aki ezen kívül esik, az nem szegény, akárhányszor megtörténhetik, hogy belül marad olyan, aki voltaképpen *nem szegény és kívül esik* akárhány *olyan*, aki, ha van is valamije, mégis szegény.

Az elhagyottság fogalmában azonban *minden törvényt magyarázat megtalálja* az anyagi és erkölcsi elhagyottság fogalmát.

Ezt a felfogást alkotta meg a gyermekvédelmi igazgatás gyakorlata, mely végre az *1907. évi 60.000. sz.* rendeletben nyert határozott és minden részletében kiterjesztő magyarázatot.

Ennek nyomait találjuk az 1895-i tárgyalásoknál, ez iránt nyilatkozik meg a képviselőház tanácskozása az 1898: XXI. t.-c. tárgyalásakor.

Az állami gyermekvédelem fennállásának kezdete óta a törvényt és a törvény életbeléptetése iránt kiadott szabályzatot mindig úgy értelmezte, hogy az elhagyottság fogalmában az erkölcsi elhagyottság fogalma, mint *latens* rendelkezés benfoglaltatik, annál inkább, mert sem a törvény, sem az annak életbeléptetése iránt kiadott rendelet az elhagyottság fogalmának értelmezésénél megszorító rendelkezést nem tartalmaz.

De már az *1895. évi* tervezet is, amint láttuk, gondoskodni kíván azokról a gyermekekről, akik az erkölcsi elhagyottság veszélyének kitéve vannak. Megismétlem a tervezetnek vonatkozó rendelkezését, mely azt mondja:

»A *felvételre igényt tarthatnak azok, kiknek fizikai élete, vagy erkölcsi élete veszélyeztetve van.*»

Az 1898. évi XXI. t.-c. tárgyalása alkalmával csak ily élenken nyilatkozott meg az a kíváncsi, hogy az erkölcsi elhagyottság jogalapot nyújtson a gyermeknek az állam gondozásába vételére. Már akkor hangozott fel annak szüksége, hogy az oly gyermek erkölcsé megoltalmazandó, kinek szülője vagy gondviselője azt lopásra tanítja.

De a gyermekvédelem *első kifejlődésében megnyilatkozó gyakorlat* sem tett soha különbséget az erkölcsi és anyagi elhagyottság között. Midőn pedig felmerült esete annak, hogy az egyik menhelyből megszökött gyermeket a járás főszolgabírája letartóztatta és illetőségi községébe hazaszállításának céljából az illetőségi eljárást megindította, addig pedig a gyermeket a községházán letartóztatásban őriztette: szükségessé vált, hogy a közigazgatási hatóságok az erkölcsileg elhagyott gyermekek érdekeinek megoltalmazása céljából kellő kitanításban részesüljenek.

Ezért adta ki a belügyminiszter az *1907. évi 60.000. szám* alatt kelt rendeletét az eddigi környezetükben erkölcsi romlásnak kitétt avagy züllésnek indult gyermekek oltalmáról.

Az állami gyermekvédelem körében ez a rendelet gondoskodik azokról a gyermekekről, akik 15-ik életévüknek betöltése előtt zül-
lésnek indultak, bár büntettet vagy kihágást nem követtek el.

Gondoskodik azokról a gyermekekről, akik büntettet, vétsé-
get vagy kihágást elkövettek, de mert 12-ik életévüket be nem
töltötték, bűnvádi eljárás alá nem vonhatók, és végre gondos-
kodik azokról a gyermekekről, akik 12-ik életévüket meghaladták
és ellenük a rendőri büntetőbírótság előtt a kihágás miatt az el-
járás megindult.

Kétségtelen, hogy ez a rendelet mintegy *előhírnöke*, az 1908.
évi XXXVI. t.-c-ben megnyilatkozó Büntető Novellá-nak és mind-
azoknak az intézkedéseknek, melyek a fiatakorúak bíróságának
intézményét előkészítették.

Kár, hogy a *martyr gyermekek* érdekében oly törvényes intéz-
kedéssel nem bírunk, mely a hatóságoknak kötelességévé tenné,
hogy az ily gyermekek megmentése érdekében miként járhas-
sának el.

Kétségtelen, hogy hatóságaink, ha a gyermekkínzás bűncse-
lekményét megállapították, kinyomozták, intézkednek a gyermeknek
biztonságbahelyezése iránt. Ez azonban kevés. Nekünk módot kel-
lene nyújtani, hogy minden oly esetben, midőn valamely gyermek
elleni merényletről a közönség tudomást szerez, ennek mód nyuj-
tassék arra, hogy az ily gyermeket oltalmába vegye s a hatóságot
a beavatkozásra felkérje.¹³⁾

Azért az elhagyottság fogalmában még egy igényt kell ke-
resnünk a gyermek megmentése érdekében, ez a *beteg gyermek*
érdeke.¹⁴⁾

Miért ne lehetne az ideiglenes elhagyottságot kimondani oly
gyermeknél, akik mert betegek, a saját otthonukban a megfelelő
ápolásban nem részesülhetnek és így tömegesen pusztulnak el.

¹³⁾ Sokszor olvassuk, mily szívtelen közönyösséggel halad el az ember a
szenvető gyermek mellett. Hallják a sírást, a jajgatást, elhalad mellette. Csak
akkor, midőn már a bíróság előtt áll az ügy, akkor nyílik meg a szája: a tetemre-
hívásnál.

¹⁴⁾ Maga az 1898. évi törvénynek indokolása azt mondja, hogy a lelencek,
kiknek tágabb értelemben vett fogalma alá esnek nem csupán a talált, de a zü-
lőtlen, vagy szülei által kellőleg nem gondozható gyermekek is; lényegileg ép
ügy, sőt még inkább közápolásra szorultaknak tekintendők, mint a felnőtt szegény-
sorsú betegek.

Ez ma még *pium desiderium*, de oly törekvés, amelyik bennünket az általános gyermekvédelem fogalmához vezet.

Előadottak nyomán az elhagyottság fogalmát a következőképpen állapíthatjuk meg:

Elhagyott minden oly gyermek, aki nélküli azokat a természeti és etikai szükségleteket, melyeket az ő természetes fejlődése megkövetel. Az elhagyottságnak három válfaja van: az anyagi elhagyottság, az erkölcsi elhagyottság és e két fogalomból kialakuló az az elhagyottság, midőn a gyermek életére törnek, üldözik, midőn a gyermek környezetének terhére van, midőn a gyermek szellemi vagy fizikai erejét kihasználják és ezáltal fejlődésében visszamarad.

VI. Az eljárásra illetékes hatóság.

A törvény azt mondja:

»A hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított gyermekek védelmére menhelyek állíttatnak fel.«

Tehát elhagyott az a gyermek, akit az erre illetékes hatóság elhagyottnak kimond.

A törvény végrehajtása iránt kiadott Szabályzat 2. §-a szerint az elhagyottság végleges megállapítása a gyámhatóság hatáskörébe tartozik. Budapesten a székesfőváros árvaszéke a hatóságilag elhagyottá nyilvánítást az 1877: XX. t.-c. 172. §-a alapján a kerületi előljáróságokat megbízhatja, amelyek ez esetben a Budapest székesfővárosi gyámhatóság nevében és megbízásából intézkednek.

Az elhagyottság kimondására és a gyermeknek a menhelybe beutalására, ha a gyermek illetősége meg van állapítva, az az árvaszék jár el, melynek területén az illetőségi község fekszik. Ha pedig az illetőség megállapítva nincs, az az árvaszék jár el, melynek területén a gyermek tartózkodik.

Az elhagyottá nyilvánítás által megnyílik a gyermek joga az állami ellátáshoz. Ennélfogva akkor, midőn az árvaszék az elhagyottságot kimondja, a gyermeknek menhelybe beutalása iránt is intézkedik. A menhelybe beutalás tehát az árvaszék, mint illetékes gyámhatóságnak, a gyermek elhagyottságát kimondó, rendelkezése alapján történik, vagyis a gyermekmenhely az elhagyottá nyilvánított gyermeket az árvaszék beutaló véghatározata alapján veszi fel.

Az elhagyottság azonban *súlyosabb minden betegségnél*. Gyorsan kívánja az orvost és még gyorsabban a gyógyító szert. Árvaszékeink, ez a fölötté tiszteletreméltó tekintélyes intézmény azonban szervezeténél fogva, ha biztosan is, de kissé lassú tempóban jár.

Ma a gőz, a villany és a repülőgépek korszakában járásuk elmaradozó. Az intézmény ma már reformra szorul. *Az akta fojtogatja az eleven életet. A gyermek azonban nem akta.* Az akta elfekhetik a referens asztalán, a gyermek azonban enni kér, ruhát kér, gondozást kér, oltalmat kér, életet kér. A gyermek nem akta.

Ennélfogva gondoskodni kellett arról, hogy a gyermek hamarabb jusson a menhelyhez, mint az árvaszék véghatározata.

Szabályzatunk teljesen érintetlen hagyva azt a nagy *dogmatikus* tételt, hogy az elhagyottság végleges megállapítása a gyámhatóság hatáskörébe tartozik; teljesen érintetlenül hagyva azt a másik nagy dogmatikus tételt, hogy a gyermek elhagyottsága és a menhelybe ez alapon beutalása iránt az árvaszék intézkedik, a végleges beutalás mellé szabályzatunk felvette az *ideiglenesnek* nevezett felvételt.

Ez az ideiglenes felvétel feltételes felvétel, vagyis szól arra az időre, melynek *kezdőpontja* a gyermek elhagyottságának bekövetkezése és *befejező időpontja* az árvaszék által meghozott jogerős elhagyottsági határozat.

A menhely feltételesen felveszi a gyermeket az árvaszék intézkedése előtt:

a) a főszolgabírónak, városokban a polgármesternek, Budapesten a kerületi előjáróságnak intézkedése folytán;

b) a menhely igazgatójának intézkedése folytán, ha hatósági intézkedés előtt felvételre gyermeket hoznak az intézetbe. Ez a felvétel azonban, történjék akár hatósági rendelkezés folytán, akár a menhely igazgatója által, csak abban az esetben történhetik, ha a gyermek létérdeke megköveteli és ha az árvaszék intézkedésének bevárása által előállható késedelemben veszély van.¹⁴⁾

¹⁴⁾ Felmerül az *a kérdés*, hogy ha a késedelemben veszély van, történhetik-e felvétel az árvaszéknek, vagy az árvaszék elnökének az elhagyottság ki-mondását véghatározatban ki nem mondó beutaló határozata alapján? Nézetünk

A felvételek közül, átlagos számítás szerint, a felvételeknek 14.25%-a esik árvaszéki határozatra, 31.25%-a esik I. f. közig. hatósági beutalásra és 54.50% a menhely igazgatójának rendelkezése alapján történt felvételre.

Ezek az adatok kétségtelenül igazolják, hogy a gyermekmentés súlypontja a menhely munkásságán van. Ebből következik, hogy az élet gyors intézkedést követel, hogy az állami oltalomra szoruló gyermek érdeke nem folyamodhatik egy testületi igazgatása által nehézkes intézményhez, nem bírja el a bürokratizmusnak rideg formáit, hanem odamenekszik, ahol rajta azonnal segítenek, ahol a kapu mindig nyitva, az ágy mindig megvetett s ahol a tűzhelyen — a tűz ki nem alszik.

A szabályzatnak ezeket a rendelkezéseit kiegészíti az *1913. évi VII. t.-e. 19. § a*, mely azt mondja, hogy ha a fiatalkorú testi vagy erkölcsi állapota *veszélynek van kitéve*, a bíróság őt környezetéből eltávolíthatja és gondozását ideiglenesen, megbízható hozzátartozójára, más alkalmas egyénre, valamely gyermekvédő vagy patronage egyesületre bízhatja, *vagy őt állami javítóintézetben, vagy állami gyermekmenhelyben helyezheti el.*

Ha a gyermek, vagy bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított oly kiskorú egyén, aki élete 18. évét be nem töltötte, környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve, vagy züllésnek indult, a fiatalkorúak bírósága őt környezetéből eltávolíthatja és ideiglenesen az állami *gyermekmenhelybe helyezheti el.*

Ha a bíróság székhelyén, vagy ennek közelében állami gyermekmenhely, vagy ilyenek telepe van, a környezetéből eltávolított oly kiskorú, aki az állami gyermekvédelem szabályai szerint a gyermekmenhelybe felvehető, ott elhelyezendő.

A szabályzat 25. §-a szerint az árvaszék, ha azt a gyermek érdekében indokoltnak tartja, elrendelheti .... a gyermekvédelem

szerint történhetik a *de majori ad minus* elve alapján, vagyis, ha az árvaszéknek joga van végérvényesen beutalni, kell, hogy joga legyen az ideiglenes beutalásra is. Egy második kérdés, hogy a rendőrhatalóságoknak jogukban áll-e gyermeket a menhelybe beutalni? *Nem áll jogukban.* Ezáltal azonban a gyermek érdeke nem károsodik, mert a rendőrhatalóság a felvételre szoruló gyermeket rendőrhatalósági határozattal irányíthatja a menhelybe és a menhely igazgatójának diszkréciójára bízta a felvételt.

érdekeit szolgáló egyesületek és intézetek pedig kérhetik, hogy az állami gyermekmenhely kötelékébe oly gyermek is felvétessék, aki nem elhagyott.

A gondozás költségeit az árvaszék a gyermek jövedelméből, a tartásra kötelesek hozzájárulásából a menhelynek megtéríti. A menhely a gondozási költségeket előlegzi.

Az ily módon felvett gyermek az állami gyermekmenhely kötelékébe tartozó gyermekekkel egyenlő elbánás alá esik.

Tehát *rést üt* a menhely falán a nem elhagyott gyermek számára. Ez alapon helyet talál az állami gyermekvédelemben:

a) az a gyermek, kit a menhely az árvaház vagy jótékony egyesület költségére felvett;

b) ezen a nyomon a külföldi honos gyermek is.

VII. Az állami gyermekmenhely.

A törvény kimondja, hogy Budapesten és az ország egyes városaiban gyermekmenhelyek állítandók.

Az állami gyermekmenhely fogalma lényegesen eltér a középkori lelenházak fogalmától, melyek Olaszországból indultak, ahol a 789-ik évben Dateus érsek alapította az első lelenházat Milanóban. Az eszme tetszett s 1198-ban már III. Ince pápa állít fel egy ily intézményt Rómában, melynek neve volt: Ospedale di Santo Spirito. Ez már forgóládarendszerre volt berendezve. A forgóláda oly rekesz, mely a saját tengelye körül forog. Ezt egy ablakmélyedésbe illesztették be, hogy a nyílása a ládának kifelé az utcára nézett.

Ha ebbe a gyermeket az utcáról behelyezték, a gyermek súlya mozgásba hozta a ládát és befelé fordult. E mozgás megszólaltatta a jelzőcsengetyűt — a gyermeket belül kivették — s a láda üresen fordult kifelé — és tátotta torkát egy újabb áldozatnak. Az a ládafordulás elszakította a gyermeket örökre családjától, jogaitól — és szerencséjére a gyermeknek, rövid idő alatt az életétől is.

Ezeknek a lelenházaknak rendeltetése volt, hogy a társadalom rideg konvencióiból eltávolítsák a fölösleges elemet. Azt az elemet, melynek létezése veszélyező, mely kompromittál, melyet

tehát az álszemérem festett arcú, feslett istennőjének útjáról elterelni kell. Nem a gyermek élete volt az első érdek, hanem hogy keresztleletlen ne haljanak meg, és hōgy a családot meggyalázó balesetet elhárítsák.¹⁵⁾

A lelencházak gyermekei kívül állottak a társadalmon, a magyar gyermekvédelem belehelyezi az elhagyatott gyermeket az eleven, élő, a küzdő, a munkás társadalomba.

A lelencházak gyermekeinek nem volt sem apjuk, sem anyjuk, még csak nevők sem volt; a magyar állami gyermekvédelem megőrzi a gyermek családi vonatkozásának minden jogát, és ha családja nincs, szerez neki.

A lelencházak a törvénytelen szülöttek, a »lelencek« raktározása érdekében épültek, a magyar gyermekvédelem ezt a szót – lelencc – kiirtotta a magyar jogfogalmaknak terminológiájából. De a magyar gyermekvédelem nem is ismeri a törvénytelen gyermek fogalmát, előtte minden gyermek egyenlő, mint amilyen egyenlőnek azt megteremtette az Isten.

Az állami gyermekmenhely az az intézmény, mely az elhagyatott gyermeket a saját kezdeményezéséből, vagy meri az arra illetékes hatóság oda utalta, felveszi és a számára körülhatárolt területen elhelyezéséről gondoskodik.

Az állami gyermekmenhely három feladatkört tölt be: az egyik, hogy felveszi a gyermeket; a második, hogy visszatartja mindaddig, míg kihelyezéséről gondoskodik; a harmadik, hogy a beteg gyermeket gyógyítja. Ennélfogva a gyermekmenhely közigazgatási hivatal, mely a gyermek jogviszonyaira vonatkozó összes jogügyleteket lebonyolítja; gyermekszálló, amelyben a gyermek addig tartózkodik, míg az alkalmas vasúti vonat végleges elhelyezése céljából a vidékre nem szállítja; végre egy minden részletében szakszerűen és a modern hygiene követelményei szerint berendezett csecsemő- és gyermekkórház.

¹⁵⁾ Dateus érsek alapítólevelét bírjuk. Azt mondja: »Quia frequenter per luxuriam hom'num genus decipitur, et exinde malum homicidii generatur, dum concipientes ex adulterio ne prodantur in publico, fetos teneros necant et absque Baptismatis lavacro parvulos ad Tartara mittunt, quia nullum reperiunt locum, quo servare vivos valeant«.

(Muratori Antich. Ital. Diss. XXXVII.)

Az államnak 17 gyermekmenhelye van. Ezeknek központját a budapesti menhely képezi, e körül sorakoznak a belső perifériákon: a debreczeni, gyulai, nagyváradi, aradi, kecskeméti, kolozsvári, szabadkai, szegedi és veszprémi menhelyek; a külső perifériákon pedig a rimaszombati, kassai, munkácsi, marosvásárhelyi, pécsi, szombathelyi és temesvári menhelyek.

A külső perifériák menhelyeinek rendeltetése, hogy a gyermeket a menhely kötelékébe felvegyék és azt befelé, Magyarország termékeny Alföldje felé irányítsák, melynek népessége vagyonos és melynek talaja termékeny, mely megtermi a kenyeret a mi gyermekünk számára is.

Kivételt képez a budapesti gyermekmenhely, amelynek valóban az a rendeltetése, ami az élő organizmusban a szívé.

A főváros felé tódul a vidék munkásnépének özöne, hogy itt szerencsét próbáljon, hogy boldogulását itt megtalálja. A budapesti menhelynek tehát az a rendeltetése, hogy az itt feltorlódozó gyermektömegeket visszairányítsa a perifériákra, ahonnan szüleik származnak. »Vissza a faluba.« E címen írta meg könyvét Melin. Vissza a faluba! valljuk mi is. Vissza az ekéhez, vissza a szabad természethez, vissza a kék éghez, melyet be nem kormoz a gyárkémenyek füstje; vissza a zöld mezőhöz, melyet be nem árnyal a külvárosi korcsmák gőze; vissza az erdőbe, melyben a csalogány csattog s ahová el nem hat az Istent megtagadó, a hazát megtagadó, a jogrendet megtagadó bandáknak üvöltése.¹⁶⁾

A menhelyek élén orvosok állanak, nagy diszkrecionális hatáskörrel, bizonyosságul, hogy a gyermekvédelem főfeladatát odahelyezte, hogy oly szakférfiakat állítson a csatasorok élére, akik a csecsemőhalálozással szemben harcolni tudnak is, akarnak is. Mert a csecsemőhalálozás elleni küzdésünk sikerében csúcsosodik ki gyermekvédelmi rendszerünknek egész problémája; ebben a küzdelemben a magyar gyermekvédelmi igazgatásnak győznie kell.

¹⁶⁾ Az urbanizmus, a városba tolokodás veszedelmeivel már Tacitus foglalkozik, midőn így ír: »Cuncta undique atrocitas aut pudenda«; melyről Roscher azt mondja: »Städte wo sich dem tiefsten Elende ganz dicht zur Seite der frechste Luxus stellt.« A városba tolongás oka a »Luxuria opulentum et opportunum vitii locum querentes.«

A menhelyeknek, a? ország egyes vidékei szerinti elosztását, a menhelyek benépesedett a mellékelt grafikus rajz tünteti fel.¹⁷⁾

VIII. Az állami gondozás korhatára.

Az 1898. évi XXI. t.-c. 3. §-ának d) pontja szerint az országos betegápolási alap fedezi a talált, valamint a hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított gyermekek után 7 éves korukig felmerülő gondozási, ápolási és nevelési költségeket.

Az 1901. évi VIII. t.-c. a gyermek korhatára iránt nem intézkedik, vagyis az 1898. évi XXI. t.-c. rendelkezéseit hagyja érvényben.

Az 1901. évi XXI. t.-c. a 7 éves korhatárt kiterjeszti, midőn kijelenti, hogy az állami gyermekmenhelybe felvett gyermekek, amennyiben 7-ik életévük betöltésekor törvényhatósági vagy magánárvaházban, avagy valamely más jótékony intézetben vagy egyesületnél el nem helyezhetők, 15 éves korukig az állami gyermekmenhely kötelékében maradnak.

A 7 éves koruk betöltése után hatóságilag elhagyottaknak nyilvánított ily gyermekek az állami gyermekmenhelyekbe szintén felvehetők s 15 éves korukig annak kötelékébe maradnak.

¹⁷⁾ A gyermeklétszámnak elosztása az egyes menhelyek szerint 1912. évi december hó 31-én a következő volt:

1. Arad.....	2.036 gyermek,
2. Budapest	8.796 »
3. Debreczen	3.652 »
4. Gyula	2.349 »
5. Kassa	3.072 »
6. Kecskemét	3.322 »
7. Kolozsvár	2.180 »
8. Marosvásárhely.....	1.592 »
9. Munkács	2.248 »
10. Nagyvárad	2.384 »
11. Pécs	2.604 »
12. Rimaszombat.....	2.134 »
13. Szabadka	2.473 »
14. Szeged	4.088 »
15. Szombathely.....	4.241 »
16. Temesvár	2.602 »
17. Veszprém	4.155 »

3. Az állami gyermekvédelem korhatárát tehát a törvény a 15-ik életévben állapította meg. Megállapította azért, *mert valamely időhatárt megállapítani akart*. Ez az időhatár némely esetben sok, a legtöbb esetben kevés. Az egyén kialakulása nem köthető határidőhöz. A *gyümölcs* sem érik egyszerre, attól függ, hogy milyen a faj, milyenek a klimatikus és talajviszonyok. Nem fejlődhetik ki előre megszabott naptárszerű napra a serdülő ember sem. Az újonc-állítás is három korhatárt szab meg, míg a mi korhatárunk fiú és leánygyermeknél ugyanaz. A korhatárnak tehát az *egyéniséghez kell alkalmazkodnia*. Az a gyermek, aki már képes megkeresni élet-szükségleteit, elérte azt a korhatárt, aki még nem képes, nem érte el. Az a gyermek, aki a technikai tudományokban tehetséges, 15 éves korában nem lehet tudóssá, és így ha nem taníttatják, talán rősz *rézesztergályos* sem lesz abból, akinek tehetsége az ismeretlen örök erőket kutatni szánva volt.

De a korhatár kiterjesztését megokolttá tette az 1908. évi XXXVI. t.-c. rendelkezése is. E törvény szerint a 12. év betöltéséig tart a gyermekkor, a 18. év betöltéséig a fiatalkorúság. A gyermekvédelmi törvény által megszabott 15 éves korhatár tehát oly meghatározás, mely a fiatalkorúság *korának derekára esik*, vagyis akkor adja ki a gyermeket, midőn kora oly messze esik a gyermekkortól, mint a fiatalkorúság éveinek betöltésétől.

Az állami gyermekvédelem korhatára tehát már azért is, hogy *a büntető novellával összhangzatos legyen, a 18. év betöltéséig kiterjesztendő*.

De viszont a legtöbb gyermek testi fejlettsége már 12. élet-évének betöltése után annyira kialakul, hogy szellemi és testi fejlődésének minden hátránya nélkül, sőt annak előnyére úgy helyezhető el, hogy utána tartásdíjat fizetni ne kellessen.

Az 1910. évben kiadott *takarékossági rendeletek* végrehajtása erről az aggódokat teljesen megnyugtatta. Mert a gyermek szolgálatait a gondos nevelőszülő is igénybe veszi és ebből a gyermeknek hátránya nincs. Amint üldözzük a nevelőszülőt, ki a gyermek munkaképességével visszaél, aki a gyermeket napszám bér fejében, melyet ő vág zsebre, dolgoztatja, úgy csak helyeselhető, ha a földművesgazda — a gyermeket mezei munkájában hasznosítja — oly munka végzése által, mely a gyermek

lelkületére nevelő hatással van, mely a gyermeknek öntudatát fejleszt, neki szórakozást, örömet okoz.

Ha tehát a gyermek ipari pályára hajlandósággal bír, ha nevelő-szülőinek családjában a családi felszívódás bármely ok miatt meg nem történt, a gyermeknek ipari pályára adása annál inkább megokolt, mert nagyobb iparvállalatok versengenek abban, hogy alkalmas iparosinas-otthonok alapítása által gyermekeinket ingyentartásra felvegyék és az állami gyermekvédelem felügyelete alatt nemcsak ipari munkásokká kiképezzék, de erkölcsi egyéniségük kialakulásáról is — szakképzett vezetők alkalmazása által — gondoskodjanak.

Az individuális korhatárnak elfogadása, vagy annak a 18-ik életév betöltéséig kitolása csak a törvényhozás által történhetik, addig kénytelenek vagyunk az 1901. évi törvényhozásnak szűkre szabott mesgyéjén vesztegelni.

IX. A gyermeklétszám.

Az 1910. évnek július hó 31-én az állami gondviselés alatt álló gyermekek száma 55.782-re emelkedett, s e rohamos emelkedés a tervezetek szigorítását követelte. Számolni kellett azzal, hogy a gyermeklétszám az 1919. évig még mindig fejlődni fog, mert a természetes szaporulat és a természetes apadás állandó egyensúlya bekövetkezni csak akkor fog, ha a törvény életbelépte napján a menhelynek átadott egy napos csecsemő 15. életévét betöltötte.

Igaz, hogy azt az elméletet, hogy a gyermeklétszám az 1918. évig folytonos emelkedésben lesz, az élet megdöntötte. A tapasztalat ugyanis reávezetett arra a kézenfekvő igazságra, hogy a gyermek eltartása csakis a zsenge korban teher, de az a gyermek, aki 10-12 életévét már betöltötte, a család háztartásában már kereső társ. Míg tehát a szülő a gyermeket addig, míg belőle haszna nincs, az állam gondozásában meghagyja, siet a gyermek kiadásáért jelentkezni, amint annak munkaerejét hasznosítani tudja.

Ez az oka, hogy a gyermekkiadások számának emelkedése

a 12. életévüket betöltött gyermekek számának emelkedésével egyenes arányban áll.

Ezt a következtetést azonban az élet csak normális viszonyok között fogja igazolni; rendkívüli esetek, mint hadjárat pusztító epidémiák, gazdasági válságok, vagy országos ínség, eltérő eredményt hozhatnak, mint ahogy az 1912-13. évi részleges mozgósítás, az egyes vidékek terményét tönkre tett áradások és a pénzügyi válság, a munkahiány ezt a szomorú eredményt meg is hozta s 1913. évi november hó 30-án gyermeklétszámunk eddig el nem ért maximumra emelkedett.

Előadottakból következik, hogy a szellemileg, vagy testileg fejletlen — szellemileg, vagy testileg nyomorék gyermekek viszonylagos arányszáma a kiadások emelkedésével emelkedni fog, mert ezeket a gyermekeket, mivel hasznukat venni nem tudják, a szülők a menhely kötelékéből nem veszik vissza.

A gyermeklétszám apasztása azonban nemcsak a felvételek megszorításában keresendő. A szülői beavatkozást kell korlátozni, melynek szabályzatunk oly tág és nyitott kaput hagyott.

Elvégre, ha alapelvünkötől, hogy az állami gyermekvédelem az elhagyott gyermek érdekében van, eltérni nem akarunk, nincs okunk előmozdítani, hogy a gyermek munkaerejét a szülő önző célokra kihasználja.

Ennélfogva korlátozandó lenne a szülőnek a gyermek fölötti rendelkezési joga, nemcsak arra az időre, míg a menhelyben van, de arra az időre is, melyre a gyermeknek, hogy az állami nevelés kihatásait érvényesíthesse, szüksége van.

Segítve lenne a helyzetet, ha a menhelybe adott gyermek fölötti rendelkezés jogát a menhely igazgatója gyakorolná, annak 18. életéve- betöltéséig.

Az által, hogy a gyermeket a rendelet a vérszerinti köteléken alapuló környezetéből hajlíthatlan szigorral elválasztotta, a társadalom munkája szélesebb nyomon indult meg és előkészít egy oly megoldást, mely a családok segélyezését megkönnyíti és a menhelynek csakis azokat a gyermekeket hagyja meg, melyeknél már szétszakadt a családi kötelék utolsó vékony szála is — s boldogulásukat új környezetben, új viszonyok között kell újra megalapozni.¹⁸⁾

¹⁸⁾ Erről bővebben a fejlesztés fejezetében.

A gyermek-állomány fejlődése az 1903. évi január 1-től a következő volt:

1903	december	31-én	16697
1904	»	»	20969
1905	»	»	25900
1906	»	»	30.154
1907.	»	»	35.159
1908	»	»	44499
1909	»	»	52.724
1910	»	»	54.413
1911.	»	»	53.442
1912	»	»	53.928

A létszám egyenletesen fejlődik majdnem ötezeres évi átlagban az 1907. év zártáig. Ekkor azonban már érezteti hatását a büntettes a züllésnek indult vagy a züllés veszélyének kitett gyermekeknek a menhelyekbe utalását elrendelő 1907. évi 60.000. sz. a. kelt belügyminiszteri rendelet, mely a felvétel szabadságának ellen nem őrizhető tág utat nyitott.

X. Érkezés — távozás.

Az életküzdés egyik hulláma kiveti a gyermeket a partra — és a menhely szedi fel — egy másik hullám tova ragadja, hogy megtalálja boldogulásának útját. Felvétel és kiadás így fogják ellensúlyozni egymást attól a naptól kezdve, melyen a menhely munkásságának tizenötödik életévét betölti, vagyis midőn az az egy napos csecsemő, aki 1903. szept. 1-én a menhely kötelékébe lépett, 15. évét betöltötte.

Szabály, hogy a kiadás vonalának a felvétel vonalát tarkarnia kell; lényeges eltérés legfeljebb abban mutatkozhatik, hogy a téli hónapokban a felvételek emelkednek, a kiadások csökkennek, a tavaszi hónapokban pedig ennek megfordítottja következik be.

1. F e l v é t e l .

Az állami gyermekmenhelyek az 1913. évtől e következő táblázat szerint vettek fel gyermekeket.

1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912

Összesen

évi összes felvételek száma

12.836 13.482 12.038 11.100 11.640 17.322 19.551 15.765 13.935 15.252 142.921

Ennyi életet mentett meg.

A felvételre befolyást nemcsak a társadalmi viszonyok gyakorolnak, ilyenek háború, mozgósítás, rossz termés, pénzügyi válság, — hanem befolyást gyakorol a felvételre vonatkozó rendeleteknek szigorúbb, vagy enyhébb végrehajtása is. Szabályként állíthatjuk fel, hogy mennél szigorúbb a felvétel, annál inkább emelkedik a házasságon kívül születtek százaléka. Ennélfogva mennél enyhébb a felvétel, annál inkább emelkedik a házasságban született gyermekek százaléka, szemben a házasságon kívül született gyermekek százalékával.

Így az állami gyermekvédelem életbeléptetésének idejében az 1903. évben a kiadás elérte a felvétel magasságát, mert az állam törekedett a társadalmi gyermekvédelem kezelésénél tapasztalt szabálytalanságokat és visszaéléseket beszüntetni.

Az 1910. év őszén, midőn a takarékosági rendeletek kiadattak, a kiadás vonala csakhamar a felvétel vonala fölé emelkedett és azóta párhuzamosan halad egymás mellett, míg az 1902. év végén újból találkoznak. Midőn azonban az akkori mozgósítás, a közgazdasági válság, a munkahiány nyomatékosabban jelentkeznek, ennek eredményeképpen a felvételek emelkednek, a kiadások pedig süllyednek.

2. Kiadás — elbocsátás.

A havonkénti felvételekről és havonkénti kiadásokról, az állami gyermekvédelmi intézmény megalapítása óta a 397. lapon közölt táblázat nyújt felvilágosítást.

E táblázat szerint a felvétel és a kiadás vonalai párhuzamosan futnak egymás mellett. E párhuzamos vonalat csak helyelközzel zavarja meg némely rendkívüli intézmény.

Az 1904. évi október hó folyamán észlelt emelkedés úgy a felvétel, mint a kiadásnál arra vezethető vissza, hogy ebben a hóban nyílt meg a veszprémi állami gyermekmenhely, mely a budapesti menhelyből hozzá utalt gyermekeket — közigazgatási szempontból teljesen helyesen — új felvételnek tekintette. Ez az oka, hogy ezek a felvételek nemcsak a budapesti, de a veszprémi menhelyekben is, tehát kétszeresen szerepelnek.

Midőn az 1907. évben a 60.000. számú rendeletet a

züllött és züllés veszélyének kitett gyermekek számára is a menhely kapuit megnyitotta, a felvétel rohamosan felszökkent. A felvétel és kiadás vonalai csak akkor találkoznak, midőn az 1910. évben a takarékosági rendeletek a felvételt korlátozzák, ekkor a kiadás nemcsak eléri a felvételek számát, hanem azok fölé emelkedik. Azóta a felvételek és kiadások egymás mellett párhuzamosan haladnak egész az 1912. év végéig. Valószínű azonban, hogy az 1913. év mostoha gazdasági és pénzügyi viszonyai, különösen pedig hadseregünknek részleges mozgósítása a felvételeknek ismét nagyobb lendületet adott.¹⁹⁾

Ha a gyermek 15-ik életévének betöltése előtt távozik a menhely kötelékéből, akkor az állami gyermekvédelem a gyermeket a menhely kötelékéből kiadta. Ha a gyermek a menhely kötelékében töltötte be 15-ik életévét, akkor a gyermeket az állami gyermekvédelem a menhely kötelékéből elbocsátja.

Kiadatás és elbocsátás között tehát lényeges a különbség. A kiadott gyermek nem veszíti el az állami ellátás igényének jogát, ez visszatérhet az állami gyermekmenhely kötelékébe, amint elhagyottsága újból megállapított. Az elbocsátott gyermek a menhely kötelékébe többé nem térhet vissza, mert átlépte azt a korhatárt, melyen belül állami ellátásra joga van.

A kiadott gyermek további gondozásának minden kötelessége a menhelytől azokra hárul, akik a gyermeket kivették; a felelősség az illetékes gyámhatóságé, mely a gyermeket kiadni elrendelte.

Az elbocsátás következményeiért az állami gyermekvédelemnek felelőssége már nagyobb. Az állami gyermekvédelem a gyermek 15 ik életéve betöltésének napjáig gondoskodni köteles arról, hogy a gyermeknek megszerezze mindazokat az anyagi és erkölcsi feltételeket, melyeket a gyermek érdeke megkövetel, hogy a saját erejéből boldogulhasson.

Gyermek, aki 15-ik életévét betöltötte és védelem és megkezdett életpálya nélkül magára maradt, az állami gyermekvédelem céltudatos munkája sikerének élő megtagadása lenne.

1. *Kiadatás.* A kiadatás tömeges esetei a gyermek 7-8 éves és ennek 12 -13 éves életkora között jelentkeznek,

¹⁹⁾ Az 1913. évi november 30-iki adatok szerint a gyermeklétszám 56.733-ra, tehát eddig el nem ért magas fokra emelkedett,

A 7-ik életévét betöltött gyermek gondozási költségei az illetőségi községet terhelik, melytől az, ha nem is igazolható, de menthető ridegséggel szabadulni kíván.

Míg tehát a községnek kevés gondot okoz a gyermek hozzátartozóinak vagyoni helyzete vagy kereső képessége a gyermek 7-ik életévének betöltése előtt, midőn a gyermek gondozása az országos alap számlájára esik, annál nagyobb gondossággal törekszik minden tehetségével odahatni, hogy a gyermek az állami gyermekvédelem kötelékéből kiadassék s a gyermeket hozzátartozóik tartsák el úgy, ahogy tudják, vagy eltartja maga a község, de úgy, hogy az eltartás ennek költséget ne okozzon.

A 12-ik életévét betöltött gyermek kiadatásánál az illetőségi községnek már versenytársa akad a gyermek szüleinél, rokonainál, gyámjánál s a jótévknek nevezni szokott egyes községbelieknél, kik a lelketlen önző emberek falánkságával már a gyermek által teljesített munka bérére áhítoznak. Különösen kárhoztatható ez a törekvés oly esetekben, midőn az állam közegei valóban atyai gondossággal a gyermeknek szakszerű kiképzést akarnak adni — s a gyermek e kiképeztetés során már is szakképzettségre tesz szert — és kénytelen kiadni a gyermeket, hogy az hozzátartozóinak mint mezőgazdasági vagy házi cseléd, vagy napszámos keresete által hasznára legyen és vagy visszamaradjon természetes fejlődésében, vagy az erkölcsi romlás fertőjében elmerüljön.

2. *Elbocsátás.* Szabályzatunk gondoskodik arról, hogy a menhely kötelékéből kilépő gyermek biztos megélhetése érdekében a menhely a legnagyobb gondossággal járjon el. Kötelességévé teszi az igazgatónak, hogy a rendelkezésére álló úton-módon közbejárjon, hogy a 15. életévét elért gyermek megélhetése biztosíttassék valamely családnál avagy gazdaságban, ipari vagy kereskedelmi vállalatnál avagy jótékony-intézetnél, egyesületnél.

Az állami gyermekvédelem munkássága eredményét akkor lenne képes minden ellentmondást letörő tételes adatokkal igazolni, ha egyénenként tudná bemutatni, hogy az élet számára megmentett gyermek, midőn a menhely oltalmából megedzeten és az életküzdéshez jellem és tudás által felfegyverzetten kilépett, megtalálta-e az életben boldogulásának útját.

Az ily adatok bemutatása a menhely munkakörét meghaladja.

Gyermekeinknek egy tekintélyes hányada ugyanis már 15.

életévének betöltése előtt hagyja el a menhely oltalmát. Visszatér a szülői otthonba, egy tekintélyes részét a nevelő szülők fogadják családi kötelékükbe, azokkal marad, azokkal változtatja lakóhelyét, az iparosinas más vidékre szegődik ipari munkásnak, a leány vagy férjhez megy, vagy ipari munkásnő lesz, vagy boldogulását cseléd-sorban keresi. Cselédügyünk rendészetének szervezetlenségénél fogva a cselédleány útirányát a cselédközvetítés úttévesztőjében veszítjük el. Gyermekeinknek egy része serdültebb korban lépi át először a menhely küszöbét, öntudata fejlettebb, önállósága határozott; új környezetét nem szokja meg. Az erkölcsi romlás által már kikezdett elem — a veleszületett terheltség nyomása alatt nem javul meg, nem fékezhető, szenvedélye, úzi-hajtja — nyoma vész.

XI. A családi nevelés rendszere.

Menhelyeink nem lelenházak. Nem szakítják ki a gyermeket a társadalomból, hanem iparkodnak az az élő társadalom szerves részesévé tenni. Ezért ültetjük el a zsenge palántát a magyar nép tűzhelyei mellé, hogy annak melegét, szeretetét, gondosságát bírják, hogy a családnak szerves részeseivé legyenek, hogy abba mintegy belefajlódjenek és abból kiszakíttatásuk lehetetlenné válják.

Legnagyobb gondossággal azon vagyunk, hogy gyermekeinket magyar földművescsaládoknál helyezzük el. A gyermekvédelem története megragadó példákkal igazolja, mily bensővé válik a viszony a gyermek és a nevelőszülő között. A családi nevelés rendszere azonban nemcsak a gyermekre előnyös, hanem előnyös a nevelőszülőre is, de a helyi társadalomra is. A nemzeti művelődésnek a legerősebb fegyvere ma az állami gyermekvédelem, mely a gyermekkel együtt a közegészség és az etikai élet minden követelményét vezeti be abba a házba, ahol gyermeket elhelyez.

A gyermekvédelem iparkodik jól megválasztani azokat a családokat, melyeknek gyermeket ad, de ha megválasztotta, azoknak erkölcsi tisztessége érdekében örökös is.

Ne feledjük, hogy a gyermeket látogatja a telep felügyelőnő, a telepörvos, az igazgató; ahol lelkes és a karitatív érzések iránti fogékonysággal bíró jótékony hölgyek vannak, látogatják őket ezek is. Ez az állandó érintkezés a műveltebb elemekkel nemesítő ha-

tassai van a földműves népre. Több oldalról hallottam, hogy azokban a házakban, amelyben állami gyermek van, már nem káromkodnak úgy, mint azelőtt, már nem folyik úgy a duhajkodás. A családi perpatvarok sincsenek többé napirenden. Az ily háznak tisztaságérzete — bár a magyar földművesnél tisztább népelemet hiába keresünk — fejlődésben van. Az orvostól nem idegenkednek, a jó tanácsot meghallgatják, a javasasszonyt kiüldözik, a babonától kezdenek elszokni.

Tanítóktól hallottam, hogy azokból a házakból, ahol az államnak van gyermeke, még a saját gyermekeiket is tisztábban, rendezebben felöltözködve küldik az iskolába.

Midőn a gyermeket nevelőszülőnek gondozásra kiadjuk, óvakodnunk kell, hogy a nevelőszülőkből egy aféle gyermekgondozó kasztot ne neveljünk, vagyis hogy a menhelynek ex professo nevelő szülői legyenek. Azért kell annyi telepet alapítani, amennyit tudunk, és annyi nevelőszülőt gyűjteni, amennyire képesek vagyunk. Ekkor fog bekövetkezni telepeink között egy egészséges váltógazdaság, melyben lesznek nemcsak új alapításaink fejlődő telepeink, de lesznek telített és pihenő-telepeink is, melyekben új telepítést csak akkor kezdünk, ha az első telepítés zsengeit már az élet küzdésének átadtuk.

Kivételt fog képezni az intézetekbe elhelyezett gyermekek nevelése, az iparosinasok beszerződtetése — ezek nem fognak felszívódni — de ezeknek az ily helyi felszívódásra szükségük sincs. A családi felszívódásnak legbiztosabb megnyilatkozása, ha a nevelő szülő a gyermeket ingyen tartásba fogadja, ez a gyermek már belemélyítette annak a családnak belső életébe az ő életének gyökérszárait, ezeket onnan vihar kitépni, a fagy elsorvasztani többé nem fogja.

1. A társadalmi felszívódásnak akadályai:
2. Ha gyermekeink számára külön iskolát kell fenntartanunk, mert azokat a helyi iskola befogadni nem képes.
3. Gyermekeinknek a községbeli gyermekek ruházatától eltérő ruházata. Erre a helytelenségre még visszatérünk.
4. A mi gyermekeink számára külön rendezett karácsonyfák, tavaszi mulatságok.

A 398. lapon levő grafikus rajz bemutatja, hogy az állami gyermekvédelem a nevelőszülőknek legnagyobb kontingensét a földműves-

osztály széles rétegéből meríti. így az 1912. december 31-iki állapot szerint nevelőszülőinknek 67.11%-a a földmíves-osztályhoz tartozott és dacára annak, hogy a 12-ik életévüket betöltött, a gyermekvédelem kötelékében nem nevelt és a székesfővárosból, vagy iparosoktól származó gyermekek nagy részét iparosinasoknak adjuk, az iparososztályból származó nevelőszülőink száma csak 22.96%-kal szerepel.²⁰⁾

XII. A költségek.

A törvény szerint a gyermektartási költségeket az országos betegápolási alap viseli. A 7 éven felüli gyermekek nevelési költségeit azonban az illetőségi község megtéríteni tartozik. Az országos alap gyermektartási költségek címén e következő összegeket fizette:

Az 1899. évben	310.628 K	08 f.
» 1900.	» 966.192	» 96 »
» 1901.	» 2,476.068	» 13 »
» 1902.	» 2,962.381	» 33 »
» 1903.	» 3,344.738	» 62 »
» 1904.	» 2,784.124	» 36 »
» 1905.	» 3,185.694	» 54 »
» 1906.	» 4,450.965	» 59 »
» 1907.	» 5,088.279	» — »
» 1908.	» 6,409.483	» — »
» 1909.	» 7,935.124	» — »
» 1910.	» 8,550.855	» — »
» 1911.	» 7,850.972	» 01 »
» 1912.	» 8,035.504	» 68 »

²⁰⁾ Az 1912. évi december 31-én a nevelőszülők száma fogalkozás szerint a következőképen oszlott meg:

földmíves	24.366
iparos	6.869
értelmi foglalkozás	1.565
egyéb	2.120

Gyermekeink közül pedig ugyanebben az időpontban elhelyezve volt:

földmíveseknél	33.553
iparosoknál	11.498
értelmi foglalkozás	2.482
egyéb	2.542

Beismerem és tudom, hogy országunk közgazdasági viszonyai nem engedik meg a túláradó költekezést és volt alkalmam már régebb idő óta hallani a vészmadarak sikongását, hogy az állami budget a gyermektartásnak évenként fejlődő költségeit megbírnai nem fogja. Igaz, takarékoskodnunk kell. De a takarékosághoz nekem csak két megjegyzésem van. Az egyik, hogy a társadalom által létesült alapítványok és intézmények még eddig nem vették ki teljes mértékben osztályrészüket a gyermekvédelem munkájából. A második észrevételem, hogy jobb és hasznosabb befektetést nem tudok elképzelni, mint azt, melyet az állam az elhagyatott gyermek megmentésére fordít, mert ez valóban a nemzeti erőnek tőkésítése. Az az egypár millió, melyet az állam az elhagyatott gyermek érdekében a nevelőszülőnek fizet, a nevelőszülő közgazdasági élete nézőpontjáról is határozott nemzeti vagyonszaporodást jelent.

A földműves ember az állam kötelékébe tartozó gyermeknek nevelésbe fogadása által háztartásában azt értékesíti, amit különben értékesíteni nem tudna. Lakásbért nem fizet, tüzelő anyagot, világítást többet nem fogyaszt. Több kenyeret nem kell sütnie. Húst mészárszékből a földműves keveset vásárol. Szárnyasai megtermik neki a vasárnapi sültet, a mindennapi tojást, hízó sertései a húst és a szalonnát. A földművesnek van mindene, ami élelmezéséhez szükséges, csak pénze nincs. Pedig pénz is kell. Földet vett, a teher nyomja, öröklött adóssága van, törlesztenie kell. Az állami adót is pontosan kell fizetnie, a községi pótdadó is emelkedő teher. Téli ruháról is idejében kell gondoskodni.

Amit a földműves ember a gyermek után kap, az az ő tiszta jövedelme. Ezt rendszeren tőkésíti és ezáltal gazdagszik a nemzeti vagyon.

XII. A társadalom.

De midőn így az állami gyermekvédelemnek nagy rendszerét felépítve látjuk, ennek a nagy alkotásnak minden sikere attól függ, hogy mily erővel, mily lelkesedéssel sorakozik ahhoz a magyar társadalom.

A magyar állami gyermekvédelemnek ereje és sikere nem a menhelyekben, nem a telepekben, nem egyéb gyermekvédelmi intézményekben, hanem a társadalom munkásságában van. Az

állami gyermekvédelmet rendeletek szabályozzák, irányítják. A bürokrácia békóba kötheti a szabad akaratot, elfojthatja az invenciót. A biblia mondja: »a betű öl«.

Társadalom közremunkálása nélkül az állami gyermekvédelem *aes sonans cymbalum tinniens*: csengő érez és pengő cimbalom lenne. Mert a társadalmi gyermekvédelem, dacára erői fogyatékos-ságának, képes a nagy munkában helyét megállania. De a hivatalos gyermekvédelem a társadalom közremunkálása nélkül bürokratikus géppé sülyedne alá. Az állami gyermekvédelem kénytelen lenne hivatalnokainak mechanikus munkájára szorítkozni. A bürokratikus gög pedig szereti a legszentebb érdekeket is hatalmi szférájának alárendelni.

Az állami bürokratizmussal szemben a társadalom független elemeket sorakoztat az állami gyermekvédelem munkásai mellé a csatorba és megnyitja számára azokat az ethikai és materiális segélyforrásokat, melyek az államnak rendelkezésére nem állanak. E mellett lelkesíti, buzdítja, irányítja az állami igazgatást, hogy ez ki ne merüljön, hanem a fejlődés útján tovább haladjon. Ez által azonban maga a társadalom is fejleszti a saját erkölcsi értékét és saját magában kifejleszti azokat az arányokat, melyek a civilizáció nagy törvényeinek és az emberszeretet örök gondolatának. nagy eszméihez vezetnek. Mert minden cselekvőségünkbe nemcsak a kötelességet, nemcsak a hivatalos pontosságot, hanem a lelket is bele kell vinnünk. Lélek nélkül nincs boldogságot adó munka. A bíró a lelkét viszi abba a perbe, amelyben ítélni fog. Az ügyész a lelkét viszi abba az eljárásba, mely neki jogot ad, hogy élet és halál fölött mondjon véleményt. Az a főszolgabíró, aki végigmegy a járás faluján, a lelkével látja a falu szociális érdekeit, a lelkével veszi észre, hogy üres a templom, roskatag az iskola, de zsúfolt a korcsma. Aki nem a lelkével lát, az úgy méri a törvényt, mint a szatócs, aki hamis mérleggel méri selejtes portékáját. Aki nem a lelkével érez, annak nincs helye a szociális igazgatásban, mert a mechanikus munkát nálánál jobban végzi el a gép.

A gyermekvédelem »horret vacuum« irtózik az üres lélektől.

De van-e nekünk ilyen társadalmunk? Kívánhatjuk-e a víz-csepptől, hogy szomjat oltson? Kívánhatjuk-e a csermelytől, hogy malmot hajtson? A mi társadalmunk ma még szerte-széjjel szakadozott, olyan, mint a sivatag cserjéje, mely társ nélkül senyved a

forró homokban. Aki tehát a társadalmat vádolja: vagy nem akarja a társadalom kiegészítő ellenőriző munkáját, vagy nem képes oly magasra felemelkedni, hogy felfogja a társadalom erejét. Én nem féltém a magyar társadalmat. Vízcseppek összefutnak és lesz belőlük patak, folyam, hatalmas tenger. Ha nincs társadalmunk, akkor nevelnünk kell ilyen társadalmat.

Mert az állami gyermekvédelmi igazgatás csak a váz, melyet a társadalomnak kell megtöltenie vérrel, izomzattal, erővel. Egy főszolgabíró mondotta, hogy: »bizony a mi úriasszonyaink nem fognak patronizálni«. Nem fognak és miért nem? Talán nem érnek rá? Talán lefoglalja őket a toalett, a frizura, a laza olvasmányok, az erkölcstelen színház és a léha zsúr? Nem főszolgabíró úr! Ami asszonyaink azért foglalkoznak ily léhaságokkal, mert unatkoznak. Ezek a mi asszonyaink azért keresnek szórakozást a divatban, a zsúrokban, a színházakban, a turfon, a korzón, mert nem tudunk nekik eddig munkát adni. De ha bevezettük őt a mi lélekemelő munkánkba, akkor lealkonyodik a zsúr napja, üres lesz az erkölcstelenséget hirdető színház és a szalonba be fog vonulni az ember-szeretet nagy törvénye: a Caritas.

Ne aggódjunk. A közelmúlt évek bebizonyították,» hogy a mi társadalmunknak mily hatalmas életereje van. Csak az Országos Gyermekvédő Ligának, csak az Országos Gyermekszanatórium Egyesületnek nagy sikerére utalok, ahol oly rövid idő alatt oly nagy eredmény előtt állunk, ott a társadalmat közönnyel megvádolni nem lehet.

Akik az országos patronázs-egyesületek III. kongresszusán, Kassán jártak, látták azt a hatalmas, azt a nagy érdeklődést, mely a patronázs-egyesületek országos szövetségei felé fordul, azok látni fogják, hogy a kassai határozatokat mint fogja fejleszteni az 1914. évben Kolozsvárott létesítendő, immár IV. kongresszus.

Társadalmunk tehát van és ennek a társadalomnak van akcióképessége is. Csak ne forduljanak el tőle. Vegyék észre, hogy ez a társadalom szervezkedni akar, csak az a baja, hogy vezetője nincs.

De akkor, midőn mi e beszélgetésünk során egymás mellé állítjuk az állami gyermekvédelmet és a társadalmi munkát, e kettőt egymásba kapcsoló hatalmas láncszemről megfejtkeztünk. Megfejtkeztünk az élet-organizmus egy hatalmas szervéről. Ez a

vármegye, a törvényhatósági város, a rendezett tanácsú város. Egy nagy államférfiú mondotta, hogy dacára a megyei és városi önkormányzatnak, sehol, sem oly erős a centralizáció, mint épen Magyarországon. Ennek pedig nem a központi kormány az oka, hanem az önkormányzat, amely nem találja meg a modern szellem által neki nyújtott munkakört, mely ragaszkodik a választási rendszerhez, mely azonban nem karolja fel a közegészségügyi, közgazdasági és szociális érdekeket.

A gyermekvédelem, melyben ezek a karitatív, hygienikus és szociális érdekek mint a gobelin színes pamut és selyemszáli harmonikusan szövődnek össze, a gyermekvédelem a vármegyék és városok tanácstermében eddig még idegen.

Ha a vármegyék a gyermekvédelemmel eddig foglalkoztak, leginkább azért volt, mert felírtak az 1901: XXI. t.-c. 3. §-ának abbéli rendelkezése ellen, mely a 7. életévét betöltött gyermek eltartási költségeit az illetőségi községre rója.

En készséggel elismerem, hogy annak az árva-, vagy liptó-megyei községnek kevés része van abban, hogy a községi tehénpásztor leánya Budapesten megesett; és én magam is aláírom, hogy az ily községen segíteni kell, mert 1-2 ily gyermek eltartási költsége egész háztartását felbontja, mégis azt hiszem, hogy sem a vármegyéknek, sem a városoknak nem állhat érdekében, hogy az állam teljesen kisajátítsa ezt a díszes, a szeretet melegétől áthatott munkakört.

Ha a vármegyék, ha a városok egy aféle nyomozást investigációt rendelnek el az általuk, vagy a hatóságuk területén őrzött alapok és alapítványok után, sok oly alapra fognak találni, melyeknek rendeltetése idejét múlta, s melyek modern kultúrcélokra felhasználhatók lennének és annak a szegénysorsú községnek a feje nem fájdul meg a rajta követelt gyermektartási költségek miatt.

Bocsássanak meg nekem, de nekem, kit a vármegye közgazgatása nevelt, őszintének kellennem. A vármegyék és városok még mindig a régi százados minták szerint dolgoznak. Agg menházakat és árvaházakat tartanak fenn. Az agg menházak kérdése nem tartozik ide és csak azért említem meg, mert sok helyütt láttam, hogy együtt van az élet virága a korhadó törzsekkel: a gyermek és az agg alkoholista koldus. A gyermek inasa a koldusnak, kötelessége, hogy kiszolgálja és mulattassa. Kénytelen

hallgatni durva káromkodásait, erkölcstelen beszédét, kénytelen szagolni poshadt szobájuk gőzét.

De ez nem tartozik ide.

Hadd idézzem Dantét: »Ne időzzünk ezeknél, menjünk tovább.«

Árvaházainkat reformálni kell. Mi értelme van annak, hogy az árvaházak — és ehhez a helyi protekciónak nagy köze van — 5-6 éves gyermekeket vesznek fel, akiknek elsősorban anyára lenne szükségük és nevelnek belőlük automatákat. Hugó Viktor a »Nevető Ember«-ben mondja, hogy a középkorban divatban volt törpéket nevelni, akiknek különféle formákat adtak a nagy urak szeszélye szerint.

Az árvaházak a lelket deformálják és oly nevelést adnak a gyermeknek, mely képtelenné teszi őket arra, hogy az élet piacán a helyüket megállják. Midőn egy leányárvaházban, — hol a leánykákat zsenge koruktól 16 éves korukig nevelik, azután cselédeknek kiadják, — azt kérdeztem az elnöknőtől, hogy mi a nevelés eredménye, nekem azt felelte: »hát nem látja, virágokat öntöznek, a maguk stafírungját hímezik.« Mire én azt feleltem, de azután, ha kimentek? Az elnöknő csak azt felelte: »kérem ne kérdezze, szomorú tapasztalataink vannak.« Én tehát nem kérdeztem.

XIII. Rendszerünk védelme.

Az alatt a 10 év alatt, mialatt a gyermekvédelem nagy intézménye kialakult, az intézménynek nemcsak lelkes pártolói és hívei szaporodtak meg, nemcsak a külföldet hódítottuk meg intézményünknek és szereztünk a külföldön dicsőséget a magyar névnek; megszorodtak a gyermekvédelemnek ellenségei is.

Azért feladatomban úgy fogom fel, hogy ma már nemcsak abban kell kötelességemet keresnem, hogy a gyermekvédelem intézményeinek szárnyait szabadon bontogassam, hanem úgy fogom fel, hogy előadásomnak apológiái jelleggel is kell bírnia, mert azokat a hófehér szárnyakat, melyeken a gyermekmentés száguld szerte-széjjel ebben az országban, illetékes és kevésbé illetékes, rossz-akarató és naiv, nagyképű és alattomos ellenfeleink vakmerően lövöldözik.

Azt mondják, hogy a gyermekvédelmi törvényt rosszul hajtottuk végre.

Miért? Mert a társadalmi jótékonyágnak az őt megillető munkakört az állam kisajátította.

Mert a községeket gyermektartási költségekkel megterheltük.

Mert iparos-intézeteket állítottunk és versenyeztünk az ipari munkásokkal s ezeknek keresetét leszorítjuk.

Mert az anyától elvontuk a gyermeket.

Mert családokhoz osztottuk szét a gyermekeket és nem építettünk számukra nagyszabású, kaszárnyszerű árvaházakat.

Mert műveletlen parasztokat nevelünk.

Mert úrfiakat és kisasszonyokat nevelünk.

Mert egyforma öltözetben járnak s ez által megkülönböztetjük őket a község többi gyermekétől.

Mert az erkölcsstelenséget propagáljuk.

Mert jogtalanul visszatartjuk az anyát, ha csecsemő-gyermekét a menhelybe vitte.

Nézzünk a szemébe ennek az illetékes és kevésbé illetékes, de rendesen ellenséges kritikának. Ne rettenjünk vissza attól a nyílzáportól, melyet a partes adversae ellenünk zúdítanak. Akik ha nem találnak cselekvésünkben hibát, akkor a fantáziát hívják segítségül és a saját keserűségük szülte záptojásokból akarják a mérges kígyókat kiköltetni.

Vegyük sorba e vádakát:

1. Az állami gyermekvédelem az olcsó tartásdíjakkal megteveszti az egyszerű embert, aki úgy kártalanítja magát, hogy a bérbbe vett gyermeket agyon dolgoztatja, vele mostohán bánik — a szemétládán alszik, rongygyal takarózik — nyers sárgarépa az ebédje, ütlegek a vacsorája.

Kifejtettem, hogy a családi nevelés rendszere egyedül felel meg azoknak az igényeknek, melyeket a gyermekmentéshez kötünk. A nevelőszülő nem kereskedik, nem uzsoráskodik a gyermekben. Magához veszi, mert érzi a gyermekhiányt, magánál tartja, mert eltartása költségbe nem kerül, mert amint már kifejtettem, az állam által fizetett tartásdíjakat annyiba veszi, mintha ezeket ajándékba kapná. Később megszereti a gyermeket és ragaszkodik hozzá és szeretetből tartja magánál. Ha a gyermeket bármely okból elveszik tőle, naponként tanúi vagyunk annak a kétségbeesésnek, melyet a

háztartás belső békéjében a gyermek elvitele által okozunk. Nevelőszülő és gyermek között ez a hűséges, kölcsönös ragaszkodás megmarad a gyermek távozása után is.

A nevelőszülő elhalmozza ajándékokkal, élénk levélváltásban van vele. Ez a kötelék oly benső, melynél bensőbbet a vérszerinti kötelék sem teremthet.²¹⁾

Igaz, hogy a földmívesnél elhelyezett gyermek segít nevelőapjának vagy anyjának a háztartásban, vagy kint a mezőn. De hisz a magyar földmíves a saját gyermekét is így neveli és hozzászoktatja oly munkához, mely a gyermeknek örömet, szórakozást nyújt s a gyermek a neki való könnyű munkát gyönyörűséggel teljesíti.²²⁾

Lehet, hogy sok helyütt a gyermek nyoszolyája, étkezése nem elsőrangú. Szegény nevelőszülők is vannak. Egyet azonban nem szabad elfelednünk, hogy a nevelőszülő fölött ott őrökdi a telepfelügyelő, akinek legszigorúbb kötelessége, hogy az erkölcstelen, durva, brutális nevelőszülőtől, vagy oly nevelőszülőtől, akinél a gyermek hiányos nevelésben vagy gondozásban részesül, azt felelősség terhe alatt azonnal elvegye.

2. Az által, hogy a 7. életévét betöltött gyermek után az illetőségi község fizeti a tartásdíjat, éppen azoknak a községeknek háztartása borul fel, melyeknek lakossága idegenben keresi kenyerét, mert a saját otthonában megélni nem tud.

Ez a vád jogosult. Erre vonatkozólag elmondottakban már nyilatkoztam. Ha azonban az állam az illetőségi községet a tartásdíj-fizetés alól felmentené, úgy az állam oly költségeket vállalna magára, melyet az ő háztartása meg nem bir. A község ugyanis csak akkor kezd érdeklődni az elhagyatott gyermek iránt, midőn annak 7-ik életéve betöltése után a tartásdíj fizetésének kötelessége a községre hárul. Akkor iparkodik felhajtani a szülőt, nagyszülőt, keresi a jötevőt, iparkodik a tartásdíj elől szabadulni.

²¹⁾ Igen érdekes az, amit St.-George Macaulay-Trevelyan közvetlen tapasztalásából a magyar aratómunkásról mondott: »Mily becsületes, jóságos arcuk van ezeknek az embereknek!« Egy országban sem oly rokonszenvesek a munkások, mint a magyaroknál. Valami büszkeség és méltóság van az arcukon. (Herman Ottó: »A magyar nép arca és jelleme. 169. 1.)

²²⁾ A fiú 7-8 éves korában szőrin üli meg a lovat, kiviszi párosan a legelőre már éjszakára is. A felelősség és bátorság iskolája ez. A lovat hajnalban haza kell hozni, az éjszaka csöndjében, a magányosságban félni nem szabad. (Herman Ottó: »A magyar nép arca és jelleme. 157. 1.)

3. *A menhely az által, hogy a gyermeket anyjától elveszi, megfosztja a gyermeket természetes gondozójától, szétszakgatja a vérszerinti köteléket, szétrobbantja a családot; így lesz a gondozásba fogadott gyermekből, akinek senkije sincs, züllött, anarchista proletár.*

Ne nélkülözze senki az állam eltartó kezét, aki arra rászorul, de viszont ne élvezze ezt a felemelő kezét jogosulatlanul senki. Aki a gyermekét, bár saját erejéből eltartani tudná, az állam által tartatja el, az elvonja az életet attól, kinek életén kívül egyebe nincs.

A szülő, aki gyermekét könnyű szerrel dobta el magától, megérdemelné, hogy gyermekéről soha többé ne tudjon — keresse és meg ne találja, hogy vezekeljen utánna — és kiengesztelődése ne legyen.

Pedig kétségtelen, hogy az állam sokszor maga kényszeríti a a szülőt, hogy gyermekét a menhelynek átadja. Kényszeríti az által, hogy a szülőt nem segíyezi, hogy gyermekét a családból kiszakítja, sőt még abban a faluban sem hagyja meg, amelyben a szülő tartózkodik.

A házasságon kívül született gyermekek sorsát ez nem érinti, de a házasságban született gyermek családi tűzhelyét összezúzza.

Ha elment a gyermek — üres a házi oltár — kialszik a házi tűzhely, elhúlnak egymástól a szülők. Ki jobbra, ki balra, kérdés, találkoznak-e még?

A kassai III. patronázs-kongresszuson a megoldandó tételek elseje így szólott:

Mily feltételek mellett hagyható a segélyre szoruló gyermek a szülő, nagyszülő, vagy rokon családjában? Ha igen, szükséges lenne-e az állami gyermekvédelmi törvényeket, illetőleg az állami gyermekvédelmi szabályzatot e szempontból és mily irányban módosítani?

Én akkor is megkülönböztettem az elhagyatott gyermeket a segélyre szoruló gyermektől, a vagyoniilag bukott családot a szűk-ségben vergődő családtól.

Azt mondtam, lépjen az állam szövetségre a társadalommal. Legyenek a társadalomnak a karításban munkálkodó tagjai, közvetítői az állami gyermekvédelemnek.

Az eljárást úgy gondolnám, hogy minden gyermek sorsát első-sorban a társadalmi jóléti intézmények, a helyi hatóságok bírálják el, próbálják ki a segélynek különféle formáit, nyissák meg forrá-

sait és csak akkor, ha ez a minden irányú kísérletezés eredményes nem lenne, akkor irányítsák a gyermeket az állami gyermekmenhelybe.

A társadalmi tényezőknek, a helyi hatóságoknak módjukban lenne a gyermek ideiglenes elhelyezése iránt rendelkezni, összehozhatnának házaspárokat kibékíteni, a váratlanul fellépett Ínséget pillanatnyi segéllyel eltávolítani. Sokszor többet ér egy köteg fa, egy zsák burgonya, mint később a terített lakodalmi asztal.

De honnan vegye a társadalom, honnan a helyi hatóságok ezt a segítséget? Először a saját elfelejtett vagy más célra fordított alapjaiból, alapítványokból, másodsor az államtól.

Az állam legfeljebb felét adná segélykép annak az összegnek, melyet akkor lenne kénytelen fizetni, ha a gyermeket a saját oltalmába venné.

A kassai kongresszus ezt a javaslatot nem fogadta el, de elfogadta e következő szükségjavaslatomat:

Mondja ki a kongresszus, hogy kívánatosnak tartja, ha a belügyminisztérium a gyermekvédelemmel foglalkozó társadalmi intézmények vezetőivel egyöntetűen állapítsa meg azt a viszonyt, mely a társadalmi gyermekvédelmet az állami gyermekvédelemmel oly vonatkozásba hozza, hogy minden oly esetben, midőn egy gyermek anyagi és erkölcsi érdeke megkívánja, az elhagyatottsági eljárás mellőztessék és a társadalmi gyermekvédelemnek tétessék lehetővé a gyermeket a saját családi kötelékében meghagyni.

Ezt a javaslatomat a kongresszus egyhangúlag elfogadta ugyan, a javaslat realizálása érdekében azonban tudomásom szerint ezideig semmi sem történt.

4. *A menhely szabad utat nyit a felelősség nélküli szeretkezésnek az által, hogy az erkölcstelen nő gyermekét átveszi s az anyát a züllés útján futni hagyja.*

Ez a vád sem új. Sőt magas, etikai erkölcsöt képviselő körökben is felhangzottak már az ily vádak.

Minden vád között ez a legigaztalanabb.

A vádaskodók tévedésben vannak. Az állami gyermekvédelem nem az anyáért, hanem a gyermekért van; és a leányanya bármily erkölcstelen, annál több okunk van, hogy a gyermeket megmentsük.

Hazug hipokrizis az, mely azt akarná velünk elhitetni, hogy

az érzéki mámor által elkábult lélek afölött okoskodják, van-e gyermekmenhely, nincs-e gyermekmenhely? Ha e mámor veszedelmet hoz, megszabadítja-e attól a gyermekmenhely? Vannak pillanatok, midőn az emberek ilyenkor nem okoskodnak.²³⁾

A 400. lapon közölt grafikus rajz feltünteti, hogy házasságon kívül született gyermekeinknek legnagyobb része a cseléd és munkásnő osztályból származik.

Ha a háztartási alkalmazottak és a napszámosok százalékát összeadjuk, az összes házasságon kívül született gyermekekből 64.16% erre a két osztálybeli anyára esik.

De a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a hajadon anyáknak a száma, az állami gyermekvédelem intézményének megalapítása óta folytonos súly édesben van.

Az anyák családi állapotát a 396. lapon levő táblázatba foglaltam, feltüntetve az 1904., tehát az első teljes közigazgatási év adatait az 1912. év adataival.

Ez adatokból következik, hogy a hajadon anyák száma 57.51%-ról 48.97%-ra szállott alá. Ellenben a férjezett anyák százalékszámára 25.24%-ról 36.5%-ra emelkedett. Eléggé erős bizonyosság arra, hogy az erkölcstelenségnek az állami gyermekvédelem kaput nem nyitott.

A bemutatott táblázat ez állítástomat igazolja. Míg ugyanis az 1904. évben a hajadon anyák száma 57.51% volt, ez az 1912. évben évről-évre fokozatos eséssel 48.47%-ra szállott alá, vagyis 8 év alatt majdnem 10%-kal.

Hogy vájjon a házasságban született gyermekek felvételének korlátozása mily eredménnyel lenne ez arányszámokra, megállapítani nem nehéz. Amily mértékben kizárjuk a házasságbeli gyermekeket az állami gyermekvédelem oltalmából, a szerint a mérték szerint emelkedik a házasságon kívül született gyermekek száma az állami gyermekvédelem háztartásában.

A házasságban és a házasságon kívül született gyermekeket a 399. lapon levő táblázatba foglaltam.

²³⁾ Azt mondja Catrein: «Der Geschlechtstrieb und die Kinderliebe sind Kräfte \ron solcher Allgemeinheit und Stärke, dass sie die grosse Mehrheit der Menschen immer nach sich ziehen».

Így az 1903. évtől az 1910. évig a házasságban született gyermekek száma egyenletesen emelkedik.

Az 1910. évi takarékosági rendeletek azonban megszorították a felvételt és ez az oka, hogy a házasságon kívül született gyermekek száma az 1903. évi arányszámra csökkent.

Az 1912. év már ismét javulást mutat.²⁴⁾

A saját anyagi és erkölcsi kimerültségük tudatában gyermekük számára az állam oltalmát kérő anyákat foglalkozásuk szerint a 400. lapon levő táblázatban állítottam össze.

Ha e táblázatra tekintünk, látjuk, hogy az anyák között a házi alkalmazottak tehát a cselédek 40.08%-kal lépnek sorba. A napszámosok 24.08%-kal lépnek fel. Ez a két osztály összesen 64.16%-kal szerepel nyilvántartásunkban, eleven bizonyosságul, hogy cselédügyünk és munkásügyünk mennyire rendezetlen, hogy cselédeink teljesen oltalom nélkül, a cselédközvetítők szabad üzérkedésének áldozatai; hogy cselédleányainkra ügyelettel senki sincs, legkevésbé pedig munkaadó asszonya, aki csak arra helyez súlyt, hogy a cseléd munkaerejét kimerítse, egyébként azonban neki még erkölcsi oltalmat sem ad.

5. A menhely kötelékében a gyermek a hiányos és rász gondozás miatt elzüllik, úgy, hogy el lehet mondani, hogy a menhely a gyermeket mint elhagyatottat veszi fel és kötelékéből mint züllöttet bocsátja el.

²⁴⁾ Gyermekeink állománya a házasságbeli vagy házasságon kívüli származás szerint százalékban a következőképpen oszlik meg:

Év	Házasságbeliek %-a	Házasságon kívüliek %-a
1903.....	39.82	60.18
1904.....	38.43	61.57
1905.....	45.66	54.34
1906.....	45.14	54.86
1907.....	46.54	53.46
1908.....	52.69	47.31
1909.....	53.36	46.64
1910.....	58.82	46.17
1911.....	49.68	50.32
1912.....	51.81	48.19

Ez a vád is a tények félreismerésén alapszik. Ha a 12-14 éves fiút a rendőrhatalóság szállítja a menhelybe, mert ő büntettet követett el, a menhely kénytelen az ily gyermeknek javítóintézetbe elhelyezését kérelmezni. A javítóintézetben azonban ez a gyermek a menhely beutaló lapjával már úgy jelenik meg, mint oly gyermek, ki az állami gyermekmenhely kötelékébe tartozott és elzüllött.

Igazat mondanak, mert a gyermek elzüllött és a menhely kötelékébe tartozik. Csak azt nem veszik figyelembe, hogy a gyermek előbb züllött el és csak azután utaltatott a menhely kötelékébe. Az ily gyermeknél tehát a menhelynek a gyermek elzüllésében része nincs.

Megtörténhetett, hogy a merev ragaszkodás a fennálló szabályokhoz a menhely igazgatóját oly helyzetbe kényszerítette, hogy javítóintézetbe oly gyermeknek felvételét kérte, aki javítóintézetben kívül is nevelhető lett volna.

Tévedések történnek mindenütt. Tévedhet az orvos s az ily tévedésnek nagyobb következményei lehetnek. Tévedhet az ügyvéd, tévedhet a bíró, tévedhet egy menhely igazgatója is.

6. A menhely gondozásában — a rossz ellátás miatt a gyermekek kifejlődni nem bírnak — degenerált típusokká lesznek.

Erre megint csak azt mondjuk, hogy ha a gyermek a csecsemő és zsenge korbéli éhezés és nyomor által elgyötörve kerül a menhelybe, nagyon nehéz a menhelynek ezen segíteni. De ha meg is történhetik, hogy 56.000 gyermek közül valamelyik gyermek nem kapott vacsorát, ebből még nem következik, hogy a mi gyermekeinknek ezrei nélkülöznek, sőt, ha a mindennapi izgató eseményeket oly mohó falánksággal gyűjtő sajtó híreit olvassuk, találkozzunk igen sok balesettel, gyermeknyomorral, de ritkaságszámba megy, hogy állami gyermekről hoznának hátborzongató híreket. Pedig hozhatnának, mert az állami gyermekvédelem minden egyes a gyermek ellen elkövetett büntettet a büntetőbíróságnál feljelent. Itt nincs eltussolás, mint ezerannyi a magánéletben, ahol részben szegényérzet miatt, részben mert megfizetik, a gyermek ellen elkövetett vétség a nyilvánosság elé nem kerül.

7. Az állami gyermekvédelem egyenlő ruhába öltözteti védenceit, e ruhát már messziről megismerik s így a gyermekeit a ruha stigmatizálja.

Ennek a vádnak igen nagy jogosultsága van. Tényleg magam

hallottam, midőn az engem kísérő földműves asszony oda mutat egy az utca végén futó gyermekre s azt mondta nekem: amott fut a lelenc.

Tény, hogy a ruha a gyermeket stigmatizálja. Ennek azonban egyedüli oka, hogy a telepeken a gyermeket nem ruházhatjuk, mert ez egyrészt költségesebb lenne, másrészt, fájdalom, a mi földműves népünk is ma már a külföldről importált selejtes árút veszi drága pénzen. Ez a külföldi selejtes árú maholnap teljesen ki fogja irtani a mi vidéki népiparunkat s a népiparral együtt azt a műízlést, mely népünk ruházódásában oly elragadó módon megnyilatkozik. Ennek a veszélynek van kitéve a kalotaszegi, mezőkövesdi pozsony-, nyitra- és barsvármegyei népiparunk.

Ezt a veszélyt elhárítani aligha fogjuk. Arról, hogy gyermekeink felruházását a nevelőszülőkre bizzuk és a felruházással járó költségeket átalányösszegben a nevelőszülőnek fizessük, le kell mondanunk.

A helyzetet segíthető lenne, ha a vidéki társadalom többet akarna törődni a mi gyermekeinkkel; ha a mi telepbizottságaink kilépnének az akta-koporsóból, amelyben neveik feljegyezve vannak és életet akarnának lehelni a gyermekvédelmi igazgatásunkba: a helyi társadalom képes lenne minden menhely körletében oly iparintézményeket létesíteni, melyek által gyermekvédelmi szükségleteinket megszerezni képesek lennénk s az ily vidéki intézmények a helyi ruhaviselet iránt is figyelemmel lehetnének, sőt a helyi ruházati divatba nagyobb műízlést vezethetnének.

De figyelembe kell vennünk, hogy akkor, midőn az állam egy évben gyermek felsőruha és fehérneműre .... 740.943 K
gyermeklábbelire..... 306.302 »
dajkaruházatra..... 8.084 »

összesen 1,055.329 K

összeget költ; midőn iparosinasotthonokat létesít fiúk számára; midőn iparosinasintézeteket és műhelyeket szervez leányok számára: talán legcélszerűbb lenne, ha az állami gyermekvédelem a saját maga fiait és leányait ily ipari intézetekbe helyezné el és ezek készítenék a menhelyek kötelékébe tartozó összes ruháneműeket.

Ma ugyanis nagy küzdelmünkbe kerül, hogy leánygyermekeinket valamely háziipari szakban neveljük. Nem találkozunk kellő

támogatással. Mi ruhaneműinket készpénzért vesszük s iparosinas leánygyermekünkért fizetünk és még Örvendünk, ha elhelyezni tudjuk.

Nem lenne e célszerűbb, ha nem fizetünk a vállalkozónak és nem fizetünk a gyermekeinkért, hanem a társadalmi jótékony intézmények bevonásával iparosinasműhelyeket és otthonokat létesítünk és így egy munkával két sikert aratunk. Az egyik, hogy ruhaszükségleteinket házilag állítjuk elő, a másik, hogy gyermekeinket iparra kiképezzük.

A megoldást a jövő bizonytalanság fogja hozni.

Elmondottakból láthatjuk, hogy a felsorolt vádak részben alaptalanok, részben orvosolhatók, részben azokat orvosolni ma még képesek nem vagyunk.

Az alaptalan vádakkal nem kellett foglalkoznunk. Azt, ami javítható, ha a társadalom segítségünkre lesz, meg fogjuk javítani. Azok a vádak, amelyek ma még nem orvosolhatók, legyünk bizalommal, ami nem gyógyítható ma, holnap gyógyítható lesz. De az állami gyermekvédelem nem elégíthet ki minden érdeket. A szocialistának nem eléggé általános, a filozófnak nem elég rideg, a darvinista veszedelmet lát benne, mert megakadályozza a dégenérait típusoknak kipusztulását. A képmutató farizeusnak erkölcstelen, az idealistának zord, a szeretet érzése által áthatott léleknek kegyetlen.

Kinek van igaza? Egyiknek sincs. Az állami gyermekvédelem nem akar társadalmat átalakító intézmény lenni, nem akar falanszter lenni, nem akar terepfelkutató őrtárat lenni. Nem akarja kiirtani a családot, nem nyit kaput a szabad szerelemnek, nem akarja felszabadítani terhe alól a tévedt anyát, nem akar családi jogrendet bontani. Mit akar hát? Semmi mást, mint gondoskodni akar arról a gyermekről, aki elhagyatott.

Szociális igazgatásunkban a retorzió elméletét háttérbe szorítja a prevenció elmélete és az individuális érdekeknek sarkára tapos az általános szociális érdek. Gyermekvédelmünk ezen a nyomon halad.

XIV. Fejlesztés.

Az élet mozgás. Az életben nincs veszteglés, nincs megállás. Csak haladás van és hanyatlás.

A magyar gyermekvédelem nagy rendszerét ünnepli — a külföld. A világ minden tájáról érkeznek közlemények, melyek a mit rendszerünkben a követendő példát dicsérik. Mi pedig aggodalommal tekintünk körül.

Itt gondos kertészet, ott sivatag; itt vérbőség, ott vérszegénység; itt napfény, ott sötétség; itt önbizalom, ott kislelkűség; itt palota, ott kunyhó; itt előretörésvés, ott hanyatlás.

Még mindig látunk senyvedi gyermekeket az utcasarkokon — télen mezítláb futkározó didergő gyermekeket — szemünkbe ötlük a nyomor, a mártíromság. Nincsenek gyógyító telepeink, szanatóriumaink, kórházaink; nincsenek intézeteink a társadalom szerencsétlenéi, a hülyék, az epileptikusok, a nyomorékok számára. Tüdővész családot fertőzött otthonában a fertőzés biztos veszélyei között szívja a gyermek a megmételtyezett levegőt. Összeroskad terhével az anya, nem adja oda gyermekét, inkább hadd haljon vele. Az elhagyatottság megállapítása megmenti a gyermeket, de hány gyermekünk van itt, ha elhagyatottnak nem is mondható, testének-lelkének épsége felügyelet hiányában veszélyeztetve van. 'Oltalom nélkül vesznek el azok, akikre az elhagyatottság azért nem mondható ki, mert hozzátartozóik őket eltartani képesek lennének.

A magándajkaságba adott szerencsétlen gyermekek ezrei csak az 1876. évi XXIV. t.-c. oltalma alatt állanak. Az állami gyermekvédelem életadó forrásából ők nem meríthetnek. Nemzedékek pusztulnak így el. Azokat a gyermekeket, kiket a gyermekvédelem az életnek és becsületnek megmentett, ha 15. évüket betöltötték, a legnemesebb törvény ridegsége sorsukra bízza. A minden egyes gyermekre egyformán megállapított naptárszerű korhatár helyébe az individuális korhatárnak megállapítását reménykedés és csüggedés között várjuk.

Gyermekvédelmi közigazgatásunkban általános tájékozatlansággal kell küzdenünk. Intézményünket nem ismerik sem a fórumon, sem a piacon; sem a címeres tornyos palotában, sem a földmíves alacsony házában. A közhivatalokban is teljes a tájékozatlanság, a helyi igazgatás nem képes hozzákapcsolni társadalmi igazgatási feladatait. A nem hivatalos társadalom akarna közremunkálkodni, de nem tud, felkarol ideákat, melyeket megvalósítani törekszik, de mert vagy nem életképesek, vagy megoldani nem tudja, elejti, csalódásának okait külső tényezőkben keresi, az elkedvetlenedés

ellenséges érzelmeket vált ki és a charitas sorsa — rosszabb, mint azelőtt volt.

Milliókra menő alapítványok jövedelmei kiaknázatlanul hevernek. Mily nagyot lendítene szegényügyünkön ez alapítványok felkutatása és rendeltetésüknek megfelelő hasznosítása. Ha ezek az intézmények, ezek az alapok és alapítványok a 7 évesnél idősebb gyermekek neveltetésére fordíthatók lennének, nagyrészen elnémiható lenne a községek feljajdulása, melyek, mert a megállapított mérsékelt tartásdíjat az 1900. évi XXI. t.-c. 3. §-a alapján fizetni kötelesek, ellenséges indulattal szembe helyezkednek intézményünknek s az ártatlan gyermek szenved miatta.²⁶⁾

Viszont azonban megindult a munka — s ami pár év előtt még ábrándkép volt, ma már eleven valóság.

Mint hosszas aszály után jótékony esőre, fellendül a természet és a növényvilág új életre pezsdül, úgy indult új életnek a magyar gyermekvédelem az 1898. évi XXI. t.-c, különösen pedig az 1901. évi VIII. és XXI. t.-c. megalkotása után.

Magának a törvényhozásnak termébe beköltözött a gyermek és érvényesíti az ő jogáit.

A törvényhozás megalkotta Balogh Jenő intenciói nyomán az általa megszövegezett büntető novellát, melynek II. fejezete a gyermeké.

Ugyancsak Balogh Jenő most már igazságügyminiszternek legelső és legsürgősebb feladata volt, hogy kidolgozza és a törvénytárba bevezesse a gyermekbírárságról szóló 1913. évi VII. törvény-cikkelyt. Megmozdultak a városok. Bárczy Istvánnak, a székesfőváros polgármesterének gyermekvédelmi programja szerint:

»Az állami gyermekvédelem nagyszabású alkotásai mellett szükség van oly községi intézményekre, melyek a helyi szükségletek kielégítésére alkalmasak, e kisebb intézmények végeznék az individualizáló részletes munkát, melyre az állami gyermekvédelem nagy keretei nem alkalmasak.«

Fellendült a társadalmi gyermekvédelem. Izabella cs. és kir. főhercegnő kezdeményezésére megalakult Szent Erzsébet, a dicsőséges Árpádházi királyleány emlékezetére a pozsonyi Árpádházi Szent Erzsébet Gyermekotthon-egyesület, mely ma a kir. főherceg-

²⁵⁾ Dr. Kun-dr. Maschalkó-dr. Rottenbiller: A fiatalkorúak támogatására hivatott jótékonycélú intézmények Magyarországon, Budapest 1911.

nének személyes és közvetlen fővédnöksége alatt 80 munkásgyermeket, 90 iparostanonc-leányt, eddig 30 ipari munkásnőt gondoz.

Ferenc Ferdinánd trónörökös hitvese, Hohenberg Zsófia hercegnőnek fővédnöksége alatt megalakult a Gyermekszanatórium Egyesület, mely 4 év alatt megalkotta az almadibeli szanatóriumot, melyben 100 gyermek nyer a nyári hónapokban elhelyezést és teljesen előkészítve, kidolgozott tervekkel várja az első kapavágást Budapesten a Vérhalmon épülő gyermekszanatórium.

Megalakult az Orsz. Gyermekvédő Liga és 8 év alatt odafejlődött, hogy 17 intézete van, évi budgetje fél millió, vagyona egy millió.

Vannak szeretetház elnevezéssel javítóintézetei, iparostanonc-otthonai, tüdővész ellenes dispenserjei, jobb környezetből kiszakadt gyermekek számára nevelőintézetei.

Az Országos Gyermekvédő Liga egy nagy és hatalmas gyermekvédelmi központ létesítése érdekében küzd, fárad és gyűjt. Ez a gyermekvédelmi központ befogadna és ellátna minden gyermeket, aki segítségre, gyámolításra szorul. Ebben a gyermekvédelmi központban megtalálná a maga hivatalát minden gyermekvédelmi hatóság, minden gyermekvédelmi intézmény és egyesület. Megtalálná, ha ideiglenesen is, otthonát minden gyermek, a csecsemőtől kezdve a 18 éves fiatalkorúig. Itten történnék a gyermek osztályozása. Aki nyomorék, menjen a nyomorék-otthonba, a hülye a hülyék intézetébe, az epileptikus az epilepsziás kolóniára; aki vak menjen a vakokhoz, aki siketnéma menjen a siketnémákhoz, aki beteg menjen a kórházba, aki systematikus gyógykezelést igényel menjen a megfelelő szanatóriumba, a tehetség menjen a tehetség számára létesített internátusba, a rakoncátlan, a megfélemltetlen, a rossz környezetben megromlott menjen a szeretetházba. Találja meg ebben minden beteg a maga orvosságát. Oly intézmény lesz ez, mely a szegény, a nyomorban összetört embert nem küldözi Pontiusból Pilátusig, nem tekinti futbal-labdának, mely csak arra való, hogy rúgjanak rajta, hanem mely elintézi ügyes-bajos dolgát, képviseli hatóságoknál, megadja neki a pillanatnyi segílyt, megadja a gyermeknek az ideiglenes otthont, ágyat bont neki, enni ad neki és elküldi oda, ahol teljes meggyógyulását elnyerheti.

Ez az intézet lesz tehát egy oly, ami egész eszményi gyer-

mekvédelmünket realizáló nagy intézmény, melyben az egész egységes magyar gyermekvédelem otthon lesz:

Nagy alkotás a régi rabsegélyező egyesületek nyomdokain kialakult patronage egyesületek intézménye, melyek megalakulását ugyancsak Balogh Jenő, akkora a budapesti egyetemen a büntetőjognak nyilvános rendes tanára szorgalmazta s mely patronázs egyesületek orsz. szövetsége az 1907. évi szeptember hó 7-én Pécsen első kongresszusát megtartotta.

Ma már a társadalmi intézményeknek egy nagy erdeje indult fejlődésnek.

Erdő, csakhogy az erdő miatt nem látom a fát.

Az az óriási fellendülés, melyet közéletünk az utolsó 10 esztendőben felmutat, nélkülözi az egységes, harmonikus összműködést. Ez a három nagy tényező a hivatalos, a helyi hatósági és a társadalmi gyermekvédelem egymásról nem tudva munkálkodik, sőt a hivatalos társadalmi gyermekvédelem két nagy csoportban sorakozik egymás mellett anélkül, hogy ezek egymás között a helyes munkafelosztás elve alapján intézményes kapcsolatban lennének.

Az állami gyermekvédelemnek vannak menhelyei, telepei, országos bizottsága, menhelybizottsága, telepbizottsága.

Az országos patronázs ügynek vannak gyermekbírószékai, környezettanulmányt hivatalosari végző patronázs közegei, vannak patronázs egyesületei, a patronázs egyesületnek országos szövetsége, javítóintézetei.

A társadalom maga fenntartotta intézményei által hol az egyik hivatalos nagy szervezethez, hol a másik hivatalos nagy szervezethez simul és alkalmazkodik.²⁶⁾

A gyermekvédelem igazgatását bele kell vezetnünk a köztudatba, népünk nevelési rendszerébe kell beállítanunk.

Nem elég, ha, a közigazgatási tisztviselők számára újabban rendszeresítés alatt álló és kísérletképpen már bevezetett tanfolya-

²⁵⁾ A társadalmi munkásságnak ezt a bizonytalanságát óhajtja eloszlatni az a javaslat, melyet a patronage kongresszusok országos szövetségének az 1914. évben Kolozsvárott megtartandó kongresszusa elé terjesztettem. E javaslat szövege ez:

Mily eszközökkel és mily módon lehetne az állami gyermekvédelemnek és a társadalmi gyermekvédelemnek s különösen a patronázs egyesületeknek együttműködését előmozdítani?

mokon a hallgatóságnak egy-egy menhelyet bemutatunk, ez csak külső behatás, de nem hat a lényeg mélyébe. Az általános gyermekvédelmi igazgatást, a gyermekvédelemnek egész rendszerét tanítanunk kell az egyetemeken katedráin, a papképző szemináriumokban, a tanítóképző-intézetekben, a községi közigazgatási tanfolyamokon. Sem munkába, de költségbe sem kerülne, ha minden tanítóképzőben, ennek legfelső osztályában és minden közigazgatási tanfolyamon annak a menhelynek az igazgatója, aki a menhely székhelyén, vagy az intézethez legközelebb munkálkodik, 7-8 órán át előadást tartana a gyermekvédelemről, az új nemzedék érzékét és szeretetét vinne magával a gyermek iránt abba a munkakörbe, melyben boldogulását megszerezni akarja.

Ez a nézet nem kíván az eredetiség eszméjével hatni, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak rendeletére dr. Balogh Jenő akkoron államtitkár úr kezdeményezésére az 1912. évben a tanítóképzőkben kiválasztott igazságügyi szakférfiak tartottak előadást a patronázsról, az 1913. évben pedig dr. Balogh Jenő most már igazságügyminiszter úr küldött misszionáriusokat a patronázsegyesületek szervezésére szerteszéjjel az országban.

A mi legnagyobb feladatunk, hogy a társadalom az állami gyermekvédelemnek szociális jelentőségét átértse és hogy kivegye a charitatív munkásságból osztályrészét. Tudom, hogy a gyermekvédelem, mint az altruizmus legelevenebb megnyilatkozása, a kultúra fejlődésének fokmérője; tudom, hogy a mi társadalmunk még nem emelkedett arra a magasabb kulturális színvonalra, mely kötelességét átérezni képes. Erre a színvonalra kell a társadalmat felemelnünk.

Telepbizottságaink, menhelybizottságaink dermedt szervezetébe az életet kell bevezetnünk. Újabban külső kihatásaiban nagylendületet vett a patronázsegyesületek szervezése. Ezek a büntettes és a züllésnek indult gyermekek megmentésével, a tisztesség társadalom oltalmába visszahelyezésével kivannak foglalkozni.

Alakuljon át vagy fejlődjék ki az elhagyatott gyermekek állami gyermekvédelme általános gyermekvédelemmé. Nyújtsion védelmet azoknak is, akik családi köteléken kívül születtek, de azoknak is, akiknek a családi kötelékben oltalmuk nincs.

Kell, hogy keressünk oly szervezetet, mely az egységes közigazgatási kormányzatok gyermekvédelmi igazgatását összefoglalja.

Ezt megvalósítandó, még csak megközelítő programot sem kívánok adni.

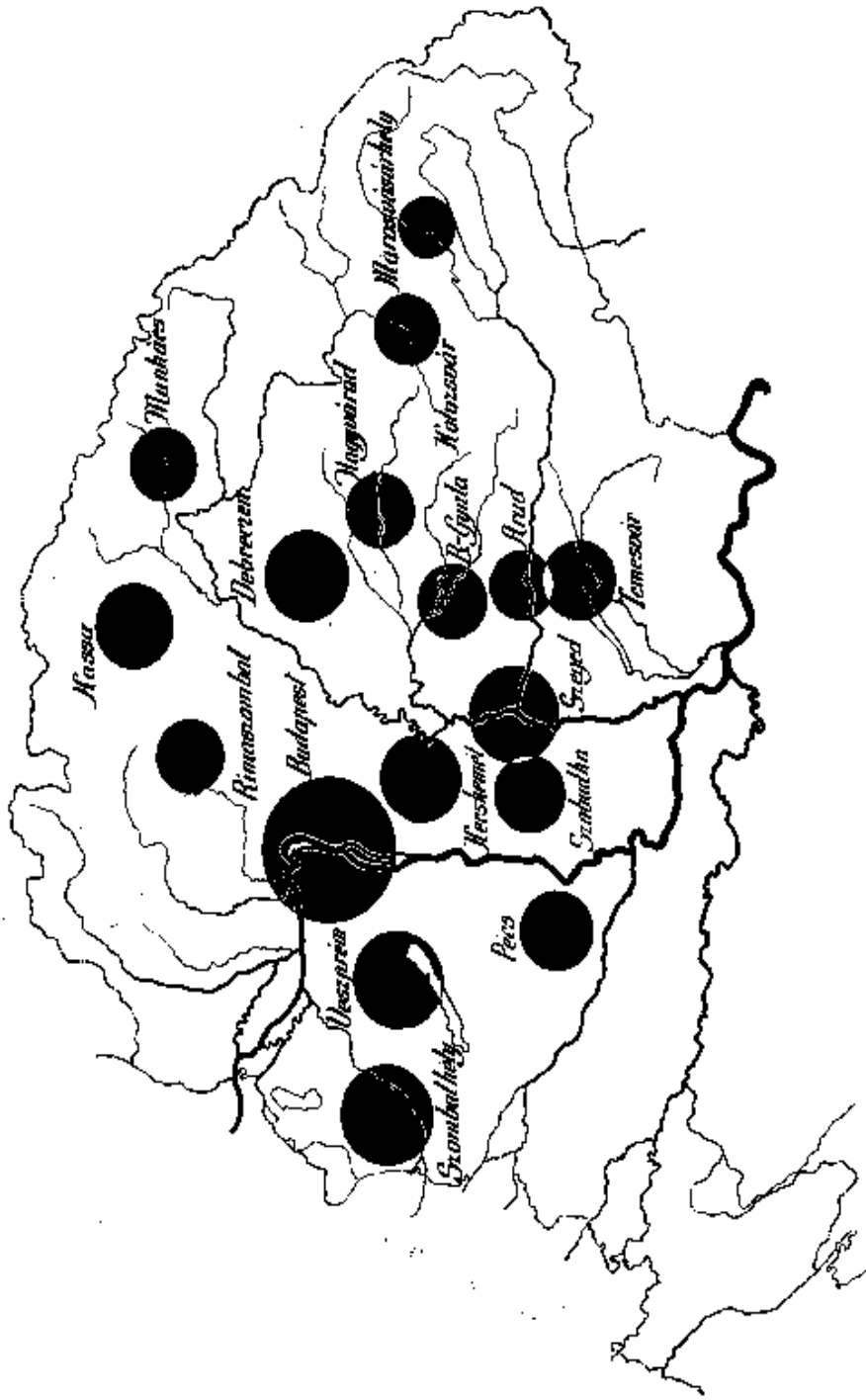
A gyermekvédelem számára meg kell építeni az állami szociális Igazgatásnak védőrendszerét, melynek alapjait az eddigi törvényes alkotások szerencsés kézzel leraktak, de óvakodnunk kell, nehogy ennek a rendszernek a szellemét a bürokratizmus megfojtsa. A gyermekvédelem géniuszát nem szabad Prokrusztes ágyába fektetni. Mennél több a rendszabály, annál fojtóbb a levegő. Mert a rendszabályok a hatalomnak, az önkénynek feláldozzák a szeretetet. Kell hogy az egész társadalom a gyermekvédelmet a sajátjának tekintse és igazságérzetének fanatizmusával küzdjön érte.

Az igazságügyminiszter úr megígérte a Gyermek-kódexet, a belügyminiszter úr az ellenséges áramlatokkal szemben fejleszteni akarja, ezt a legnagyobb szociális alkotást; az Országos Gyermekvédő-Liga alapozni siet a gyermekvédelmi központot.

Az országos gyermekvédelemnek egységes reformját, melynek alapjain tovább építhetünk, joggal kérhetjük Balogh Jenő és Sándor János miniszter uraktól — mert soha szerencsésebb csillagzat szférájába nem juthat gyermekvédelmünk — amilyenbe jutott ma, midőn Balogh Jenő és Sándor János miniszter urak intézik a gyermekvédelem sorsát.

Mert ha sivár a jelen, ha szenvedés, gond, elcsüggedés jutott osztályrészül nekünk, mentsük meg a jövő reményét — a gyermeket — adjunk verőfényes napot neki.

1904

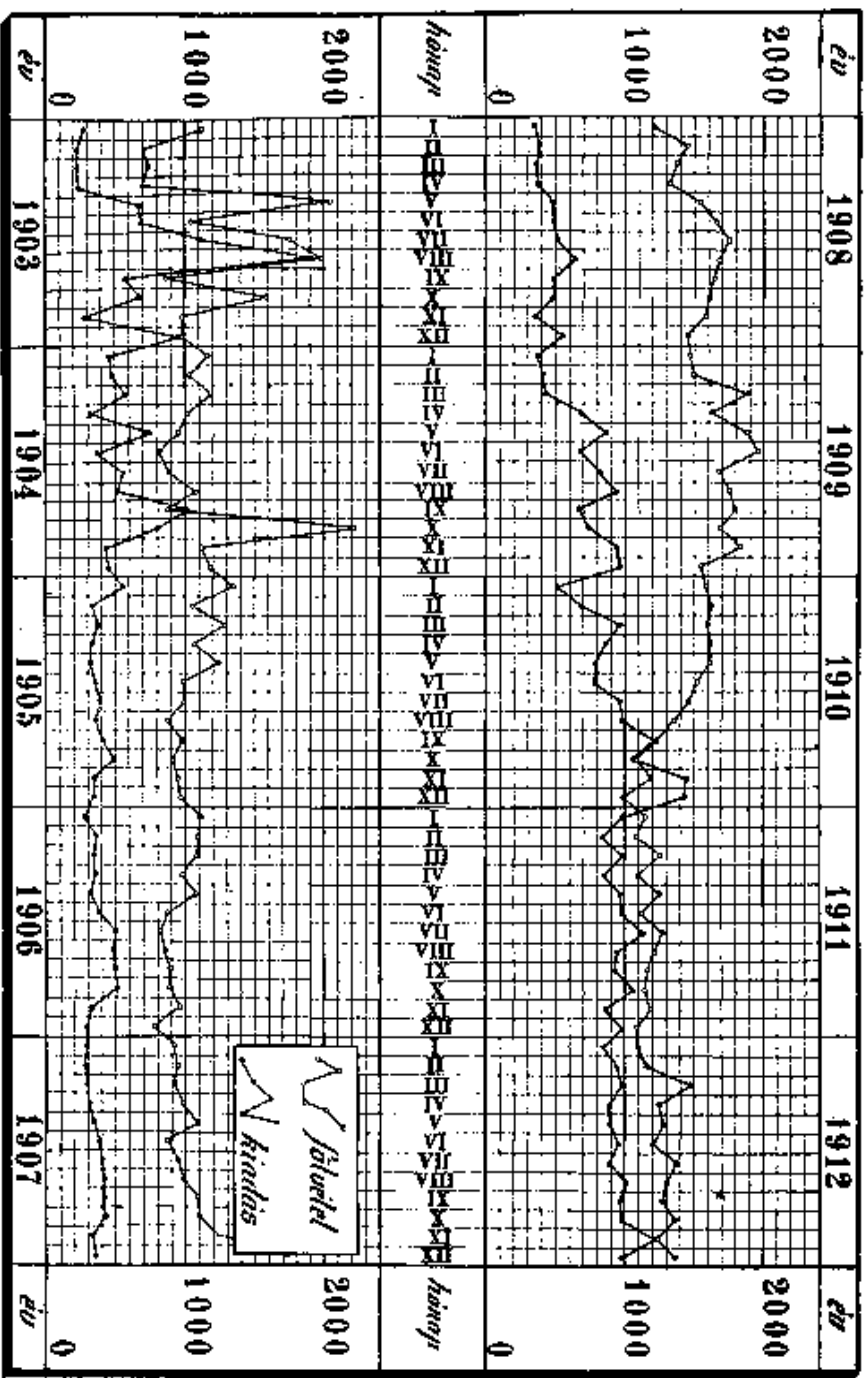
	<i>Hajdon</i> 57·51
<i>Ferjezell</i> 25·24	
	<i>Ózegy</i> 15·93
	<i>Ismerellen</i> 1·32

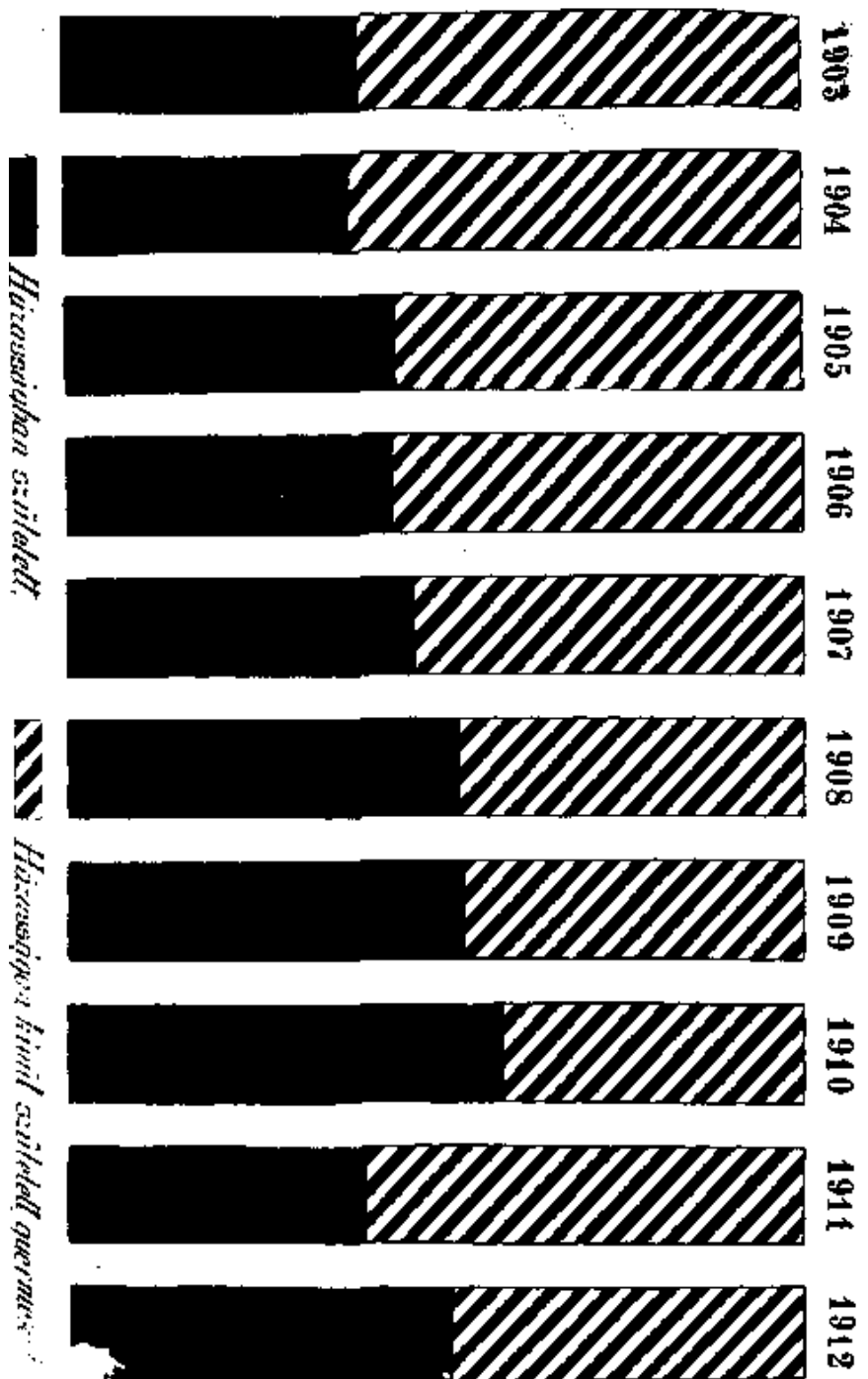
1912

	<i>Hajdon</i> 48·47
<i>Ferjezell</i> 36·5	
	<i>Ózegy</i> 13·11
	<i>Etvall</i> 1·18

Az osztályok után álló számnak a feltett gyerekek anyai családjai állapoltának számlátkos megosztásán jelentik.

Poltsabb hírlapozású, 195

Herskedelmi szakbeli 3.22

Ipáros szakbeli 9.68

Magyabb kéziügyességel birók 0.30

Csaladbeli 16.73

Házi alkalmazott 40.08

Magiszáros 24.08

Foglalkozás nélküti 1.05

Rendőri felügyelet alatt álló 0.18

Ismeretlen foglalkozású 2.73

*A felvett gyermekek anyjának
foglalkozása
szociális megosztás szerint*